

JOHANNIS SAINOVICS

B e v i s ,

at

Ungarernes og Lappernes Sprog

er det samme.

Oversat af det Latinske ved

M. R. FLEISCHER.

Til det Kongelige Videnskabernes Selskab.

Det Kongelige Videnskabernes Selskab vil maaskee forundre sig over, at jeg, som ellers har gjort de Mathematiske, og i Besønderlighed, de Astro-nomiske Videnskaber til min Hovedsag, forelægger det en Afhandling, som hører hen til Sprogkonsten. Men dersom det holder det værd at undersøge Tingene nøjere, skal det see: at det ey har kunnet have større Grund til at vente af nogen anden en Undersøgelse af dette Slags, end af mig. Thi man skal aldrig faae bestemt Overeenstemmelsen imellem Lappernes og Ungarernes Sprog, med mindre den, som anstiller denne Undersøgelse, enten er en fød Lap, som opholder sig iblant Ungarer, eller en Ungar, som lever iblant Lapper. Alt, hvad endog de lærdeste Mænd af andre Folkelag kand sige herom, bliver allene ved rimelige Gissninger, og kommer aldrig saa vidt, at det kand anses for afgjort med nogen Visshed. Og heraf tænker jeg det er kommet: At endskjønt allerede for lang Tiid siden Hr. Rudbeck den Yngre, og efter ham mange andre have i deres Skrifter tydelig gortgjort, at Finernes og Lappernes Sprog kom overeens med Ungarernes; har dette dog meget lidt, eller slet intet gjort de lærde opmerkssomme. I det ringeste vare der mange af dem, der, da jeg var kommet tilbage fra Finmarken, og paastod dette samme, aldeles ey vilde troe mig; men

andre toge det ey i Betænkning at give dette Navn af en nye Opfindelse, som noget, der havde været ubekjendt i saa mange Aarhundrede. Thi endskjønt hine Forfattere have sagt, at der var nogen Liighed imellem disse Folkes Sprog, kunde de dog hverken bestemme, hvor stor den er, ikke heller bevise, hvad de sagde, af tilforlidelige Grunde, da saa af dem forstod Finisk og Lappisk, men slet ingen Ungarisk.

Men jeg, som har havt den Lykke at fødes i Ungarn, af Ungariske Forældre, og at opdrages der, og, som i mit Fædrene Sprog i mange Aar har forestaaet offentlige Embeder, fik desuden en meget skøn Lejlighed til at undersøge Lappernes Sprog, da den ærverdige Pater Jesuit Hr. Maximilian Zell, Kæmpertelig Kongelig Astronom ved Universitet i Wien, blev affendt af den Størsmægtigste Monark til Danmark og Norge, Kong CHRISTIAN den Syvende, til Bardehuus for at observere Veneris Gang forbi Soelen, og han valgte mig til at gjøre sig Selskab paa Reisen: Da tog jeg til Finmarken, og opholdt mig der næsten eet Aars Tid.

Men her havde en Ungar Lejlighed til at omgaaes med Lapper, at sammenligne deres Udtale med Ungarernes, holde begge Folkeslags Ord imod hverandre; Og, hvilket er det fornemste, at ligne Maaden sammen i at konstruere Nomina og Verba, samt bruge Affixa og Suffixa. Ved alt dette haaber jeg at jeg skal saaledes bevise: At Ungarernes og Lappernes Sprog er det samme, at ingen Lærd, efter at have læst denne min Afhandling, skal meere tvivle herom.

Men at jeg vel har anvendt min Flid paa denne Undersøgelse, derom fandt jeg neppe bare nogen Tvivl, naar jeg betænker: at der handles om det Folks Sprog, som efter Historiekrivernes almindelige Samtykke har været det første, der forud har beboet disse vidtloftige nordlige Riger, og indbefattede store Landstrækninger under sit Herredomme: Som ogsaa i disse Tider strækker sig ud fra den yderste Kant af Europa mod Vester og Nord, igiennem Finmarken, Lapland, Finland, Tartariet, i en sammenhængende Række lige til Asien. Og omendskjønt dette samme Sprog har i mange Aarhundrede ligesom ligger skjult i Mørket iblant de Folk, som vi nu kalde Lapper, og man nu kunde troet, at det allerede var undergaaet i Mangel paa al Dykkelse; har det dog havt en bedre Skiebne i den Svenske Provins Finland, men især i det blomstrende Rige Ungarn; Hvor det allerede fra Kong Attilæ og St. Stephan den Førstes Tider har sættet Rødder, og er hyppelig dyrket i saa mange Aarhundrede, saa at det giver intet af de østlige eller vestlige Sprog

Sprog noget efter, men tilforladelig overgaaer mange, baade i Ordriighed, og i net Korthed, samt i lykkelig at udtrykke de inderste Gemytsførmørelser. Dette har jeg just sagt af den Marsag, for at opmuntre dem, som Hans Kongelige Danske Majestæt, og Hans Høje Ministerium, har anbefalet at dyrke Finlappernes Sprog: Og at de ikke skal tænke, at de have med et vildt, ubøyselig, og af Nips Naps sammensliffet Sprog at gjøre, men fuldkommen være overbeviste om, at Lappernes Sprog overgaaer, som i Velde, saa og i de fineste Regler, og de skønneste Udtryk, ja i Sødheden selv af Udtalen, naar det ret behandles, de fleste andre, og sandelig fortjener ey allene at reddes fra Undergang, men og at dyrkes meer og meer, saavidt mueligt. Men omendskiont jeg veed, at Lapperne i Finmarken komme overeens med Lapperne i Sverrig og Rusland, men at de alle komme overeens med Finnerne, i Sproget, og jeg desuden veed af tilforladelige Beviisgrunde, at Finnerne, men i sær Carelerne, som kaldes saaledes af Carelen, en Provins i Sverrig, komme nærmest til Ungarernes Dialekt, saa skal jeg dog i nærværende Afhandling tale allene om Lapperne i Finmarken, og Ungarerne, baade at Verket ikke skal blive for stort, og fordi, dersom jeg faaer viist, at disse Lapper, som ligge langst borte fra Ungarerne, dog komme overeens med dem i Sproget, skyder det som af sig selv, at ogsaa Lapperne i Sverrig, Rusland, og Finnerne, stemme overeens med Ungarerne. Men hvad Nytte den lærde Verden, i sær Historien, vil have heraf, er saa klart og aabenbart, at jeg her ey bør vise det. Det er derfor det eeneste, som jeg vil bede det berømmelige Kongelige Videnskabernes Selskab om, at det vil værdige gunstigen at optage denne min Gave, som et Beviis paa min store Verbodighed.

§. I.

Ungarernes og Lappernes Sprog kan være det samme, uden at de bør forstaae hverandre, naar de tale.

Det første Spørgsmaal mange gjøre, naar de høre tale om Overeenstemmelse imellem disse Folks Sprog, er: Om en Ungar kan forstaae Lapperne, naar de tale; For de blive kiæde af lange Beviser, og vil have man skal overtøde dem kunns med tre Ord. Svarer jeg dem Ja, tiltræde de strax min Meening, og tilstaae at begge Folkes Sprog er det samme. Net nok; Thi der er intet øyensynligere Beviis paa at forskjellige Folkelags Sprog kommer overeens, end om de forstaae hverandre tale; Men disse Dommere kræve noget, som er overmaade vanskeligt, ja gandske umueligt. Thi omendskiont vi tilstaae, at begge

Folke-

Folkelag, nemlig det Ungarske og Lappiske, har i gamle Dage udgjort eet og det samme Folk, og har talet det samme Sprog, og den samme Dialekt: dog da de allerede fra Aar Christi Fire hundrede, og altsaa i Tretten hundrede Aar og derover, have været adskilte ved en vidtloftig Landstrækning, og have hverken i Tale eller Umgængelse havt nogen Samqvem med hverandre; er dette en aabenbar Folge, at skulde en Ungar i disse Tider forstaae en Lap tale, da maatte een af disse to Hændelser have inderuffen, nemlig: Forst. Enten skulde begge Folkelag, saavel det Lappiske, som det Ungarske, have bevaret deres første Sprog i fulde Tretten hundrede Aar, uden at det skulde have lidt nogen merkelig Forandring og Forskiel i Dialekten; Eller: For det andet. Har det første Sprog lidt nogen merkelig Forandring iblant Lapperne, skulde den samme Forandring have foregaaet sig med det hos Ungarerne. For har Lapperne kiendelig forandret deres første Dialekt, men Ungarerne ikke, saa er Aarsagen let at see, hvorføre de ikke forstaae hverandre tale; Men endnu meget meere, dersom medens Lapperne forandrede deres første Dialekt, have og Ungarerne forandret deres, men paa en anden og forskiellig Maade. Det første af disse to Ting, nemlig: At begge Folk have bevaret deres første Sprog i Tretten hundrede Aar, uden at det skulde have undergaaet nogen kiendelig Forandring, skal ingen let fatte paa, som kiender noget til Sprogens sædvanlige Omstiftelser. Thi det skeer allene ved Tiden, at Udtalen i mange Ord bliver forskiellig, Stavelserne af andre forandres, omsættes, udelades, nogle ved det de sielden bruges, gaae usormerkt lidt efter lidt af Mode, og blive forældede, indtil de gandske gaae i Glemme, da andre komme i deres Sted, hvilkke den idelige Brug har givet Borgerskab. Desuden plejer det alletider at foraarsage store Forandringer i Sprogene, at man beslitter sig paa Næthed og Korthed; saa det altsaa er underligt, at de efter mange hundrede Aar have faaet en nye, og fra den første meget forskiellig Skikkelse. Det er vist, at en nu levende Tydsk skal have meget ondt ved at forstaae de Gamles Skrifter, og at det nye Dansk skilner meget fra det gamle, vide de best, som ere kyndige i begge. De gamle Normanners Sprog er gaaet saaledes af Brug, at man har maattet oversætte Lovene selv af den offentlige Ret fra det gamle i det nye Sprog (*) Kan endog blomstrende Sprog lide saa store Omstiftelser, uagtet den offentlige Rets-tergang, Videnskaberne, Bogtrykkerierne, ja Inscriptionerne i Stenen selv beskytte deres Bedvarenhed; hvor store Forandringer har da ikke Lappernes Sprog maattet igiennemgaae, som uden at have nogen Midler, der skulde bevare det, har

(*) Dette har Hr. Sørenskriver Paus i Finmarken gjort, en Mand af en udbredt Læsning, og især kyndig i Fædernelandets Oldsager.

har allene ved mundtlig Underviisning, og ved at læres fra een til en anden, hvorved lætteligen noget glemmes, maattet forplante sig i Tretten hundrede Aar til Efterkommerne? Jeg er fuldkommen overbevist om, at det gamle, baade Lappiske og Ungariske er forandret: Og havde denne Forandring været skeet efter begge Folketslags samtlige Overlæg og Samtykke, det er: Havde Ungarerne gjort de selsomme Forandringer, som Lapperne, saa var intet i Byen, at jo en Ungar endnu kunde forstaae en Lap tale, ligesaa vel som de nu levende Danske forstaae hverandre. Men hvo kan falde paa, at dette virkelig skulde være skeet? De Forandringer, som det Danske Sprog har lidt i Tidens Længde, ere just ved Omgang forplantede, og bleve bekiendte over det hele Rige, og vedtagne af enhver: Men hvo gav Ungarerne Underretning om de Forandringer, Lapperne gjorde i Norden? Hvo formaate dem til at gjøre de samme Forandringer, da det er en afgjort Sag, at disse Folk have ingen Omgang havt med hverandre, ingen Fælledskab, enten i Bidskaber, eller i Rettergang? Altsaa, medens Lapperne forandrede deres første Sprog, kunde Ungarerne og forandre deres, men man maae troe, at de have gjort deres Forandring paa en anden og forskiellig Maade; Saa at det altsaa ingenlunde bør synes underligt, at en Ungar ey nu forstaaer en Lap, men snarere var høyst forunderligt, og ey rimede sig med den Omstiftelse, Sprogene sædvanligen ere underkastede, om de i vore Tider forstode hverandre.

Da jeg har sagt dette i Forveien, for at besvare nogles Spørsmaal, tilstaaer jeg reent ud: At jeg ey har forstaaet Lapperne i Finmarken tale. Hvorfore det Røgte var usandsfærdigt, som gik her i Byen i Kiøbenhavn, at jeg havde forstaaet, og snakket med Lapperne. Men hvoraf det har havt sin Oprindelse, skal jeg siden faae Lejlighed til at fortælle. Vilde nogen imidlertid af mit Svar drage den Slutning: Følgelig er Lappernes et særskilt, og andet Sprog, end det Ungariske! Ham maatte jeg tænke om, at han domte alt for Hovedfuls. For, omendkiønt Beviset er soleklart, at forskiellige Folketslags Sprog er det samme, naar de forstaae hverandre tale, duer det dog intet, og beviser slet intet, om man siger: Forskiellige Folketslag forstaae ikke hverandre, følgelig ere deres Sprog særskilte, og fremmede fra hverandre! Sandheden heraf beviser jeg med følgende Exempel: En Tydsk, Engellænder, Hollænder, Dansk, forstaae ikke hverandre tale, dog er det klart, at alle disse Sprog ere komne af det Tydske, og ere i sig selv Tydske. En kan Latin, dog forstaaer han ikke en Spanier, Fransmand, Italiæner, men hvo vil bevise heraf, at disse Sprog ere forskiellige og aldeles fremmede fra det Latinske. Alle tilstaae, at Moschoviternes, Polakernes og Bohmernes Sprog er i sig selv

selv Illyrisk, og dog have disse Folk meget besværligt ved at forstaae hverandre. Og for at komme nærmere til Sagen: En Søe-Lap (*) i Finmarken forstaaer ikke en Fjeld-Lap, (**) Lapperne i Finmarken forstaae ikke Lapperne i Sverrig, Lapperne igjen, som boe i de adskillige Svenske Provinkier, forstaae ikke hverandre; kand man derfor gjøre den Slutning: Altsaa have Søe-Lapperne et andet, og forskielligt Sprog fra Fjeld-Lapperne? Lapperne i Finmarken fra Lapperne i Sverrig? Og saa mange Lappiske Provinkier, som der ere i Sverrig, saa mange særskilte og forskiellige Sprog ere der, hvoraf ethvert Lappisk Folk har sit eget. Denne Slutning, der sætter saa mange forskiellige Sprog iblant beslagtede Folkelag, er baade i sig selv urimelig, og imodsiges ogsaa deres Beretninger, som med megen Umage og lang Erfaring have lært disse Folkets Sprog, og have befundet, at de vare eet og det samme Sprog, men bleve holdte for særskilte og forskiellige, alleneformedelst de forskiellige Dialekter, og foranderlige Maader at udtale Ordene paa.

Men om Lapperne i Finmarken har jeg det tilforladeligste Vidne i Hr. Leem, Professor i det Lappiske Sprog i Trundhiem, som før har været Missionair i fire Aar, og Præst til Altens Menighed i Finmarken i sex Aar. Efterat han havde forrettet i ti Aar paa dette Sprog, lagde han Haand paa et Bærk, som aldrig nok kan berømmes, og var den første, der foretog sig at bringe de Finmarkiske Lappers Sprog i Regler, oplyse det ved Anmærkninger, og skrive en Grammatik, som siden blev trykt i Kiøbenhavn Aar 1748, og nu er i manges Hænder. Denne berømmelige Forfatter havde meget vel lagt Mærke til, at Søe-Lapperne i Finmarken, og Fjeld-Lapperne ey forstode hverandre; Og dog henregnede han ikke dette til Forskiellighed i Sproget, som de gjøre, der ey vide bedre, men erkjendte, at det kom allene af Forskiellighed i Dialekter. Hvorfore han i Fortællingen advarede sine Disciple: At de ikke maatte lade Modet falde, dersom, hvilket han saae forud vilde skee, efterat de havde lært Sproget af denne Grammatik, og begyndt at omgaaes med Lapperne, dersom de da, siger jeg, ey forstode dem tale, og han tilføyer Aarsagen, at det nemlig vilde hændes sig formedelst den Forskiellighed i Dialekterne, som befandtes ikke allene imellem Fjeld- og Søe-Lapperne, men endog saa imellem Fjeld-Lapperne selv, og endnu langt meere imellem Søe-Lapper, som boede ved forskiellige Havbugter. Ja, for at

være

(*) De kaldes Søe-Lapper, som boe ved Havbugterne, og leve af Fiskerie.

(**) Fjeld-Lapperne vandre omkring i Skovene og Biergene med deres Reuebyr, uden at have noget vist Opholdsstæd.

være sine Discipler paa nogen Maade behjelpelig, handler han fra Side 371. i hans Grammatik til Side 388. vidtloftig om denne Forskiellighed, i hvilke Ord, Casus og Tempora dette almindelig indtræffer, af hvilke Bogstavers Udeladelse, Omfætning og Tillæg det kommer, og viser paa hvilken Maade een Dialekt kan ved maadelig Skionsomhed, og ved at forbinde Jagtagelserne, omfisktes til een anden, paaستااende aabenbar, at alle disse Lapper have eet og det samme Sprog, og at al Forskiellen bør allene tilskrives de adskillige Dialekter. Heraf er det klart, at deres Beviis gielder intet, som ville slutte deraf, at fordi Lapperne ey forstaae hyerandre tale, derfor have de, ethvert Folk for sig, sit særskilte og forskiellige Sprog.

Men hvad skal man domme om Lapperne i Sverrig? Det er en afgjort Sag, at disse, som behoe forskiellige Provinzer i Sverrig, ey forstaae hyer andre; skal man derfor holde for, at det Svenske Lapland er indeelt i lige saa mange særskilte og forskiellige Sprog, som det har forskiellige Provinzer? Ja saaledes skulde man tænke, naar man vilde slutte paa samme Maade, som de, der ey ere kyndige i Sprogene. Imidlertid slutter Hr. Högström langt anderledes i sin Afhandling om Svensk Lapland, som først blev udgiven paa Svensk, og siden oversat paa Tydsk, og trykt i Kiøbenhavn paa Dansk Aar 1748. Denne Mand var i mange Aar baade Missionær og Præst iblant de Svenske Lapper, forskaffede sig i den Tiid stor Indsigt i det Lappiske Sprog; Og han taler Side 410 saaledes:

” At der i dette Sprog ere mange Slags Dialekter, det er overalt be-
 ” kiendt. Men at de dog i Sagen selv komme paa eet ud, og at Udtalen allene
 ” fornemmelig ofte forvolder, at den eene Lap ikke forstaaer den anden, det er
 ” jeg som oftest bleven vaer. Man kan just ikke nægte, at man jo ogsaa finder,
 ” at de ulige Dialekter have gandske adskillige Terminos paa eet og samme
 ” Begreb, saa og undertiden adskillige Begreb paa een og samme Terme; men
 ” saa har jeg ogsaa observeret, at ofte de Ord, som baade Folke og ligeledes i
 ” Sproget færdige Præster have forsikret mig i den eller den Lapmark ikke at
 ” at være brugelige, har jeg selv siden faaet af Lappens egen Mund at høre,
 ” endskjont han alligevel selv, naar jeg har spurt ham, har sagt forud, at han
 ” ikke forstod dem. At man ogsaa i forrige Tider herudi ofte har bedraget sig,
 ” fand jeg merke af Scheffero, som beretter, at i Steden for Wara, Jocki,
 ” Seibig, Nifu, &c. som man taler i Pite-Lapmark, bruges i Torne-Lapmarker
 ” Taerdar, Wirte, Owre, Kab, &c. da alligevel baade disse og de andre
 ” Ord ere overalt bekiendte, og betegne een og den samme Sag, dog med noget

" Forskiel. Thi Taerdar betyder et Fjeld, men Wara et Bierg, Nisu en
 " Qvinde, Kab en Egte-Kone."

Samme Forfatter har Side 411. følgende: " Naar man forstaaer at
 " læmpe sig efter enhver Dialekts bekiendte Egenheder, og veed, hvorledes i
 " andre Sprog pleyer at skee, at literæ unius organi facile inter se permu-
 " tantur, saa og hvilke samme ere, og hvorledes de i den eene eller anden
 " Dialekt pleye mest at forbyttes, saa finder man ved nøyere Eftergrundfning
 " saa Ord i den ene Dialekt, som enten med noget forandret Udtale, eller i
 " Henseende til deres Radices og Forbindelse, ikke skulde findes i
 " de øvrige."

Sid. 413. Fortsætter han saaledes: " For Resten har jeg for min Part
 " fundet, at hvor adskillige Dialekter der findes i Lapland, saa er dog For-
 " skiellet ikke saa stort, som i Svensken; thi det har hændt mig, at, omend-
 " skiont jeg meente mig temmelig vel at forstaae det Svenske Sprog, som er
 " mit Modersmaal, saa har jeg dog truffet Svenske Nybyggere, med
 " hvis Sprog det faldt mig vanskeligt at komme til rette, og har i Forst-
 " ningen maalt tale Lapsk med dem. Men, som jeg efter en kort Tid kunde
 " merke, at deres Tungemaal var reent Svensk, skiont noget brudt, saa
 " tvivler jeg ikke heller, at jo den ene Lap meget let og snart lærer at finde sig i
 " den andens Dialekt, som i Begyndelsen forekommer ham vanskelig at forstaae.
 " Og hvad Schefferus sagde om det Finske og Lapske, at den, som forstod alle
 " Dialekter af det Finske Sprog, skulde finde, at de vare i Grunden eet og
 " det samme, omendskiont de i Udtalen differerede, det har jeg ofte fundet ved
 " de Lapske Dialekter; saa at jo større Indsigt jeg har faaet i Sproget, jo
 " mindre Forskiel har jeg fundet paa Dialekterne, saa og, at ingen har klaget
 " meere over deres Uliighed og Vanskelighed at forstaae dem, end de, som havde
 " gjort mindst Fremgang udi Sproget."

Endelig slutter han saaledes Sid. 414. " Som jeg i alle de adskillige Lapske
 " Bøger, som allermeest i Orthographien have været uenige, har ikke fundet
 " saa stor Uliighed, som i nogle Svenske Skrifter, hvilke Tid efter anden ere
 " udkomne efter de Dialekter, som i adskillige Svenske Provinkter tales; saa
 " tvivler jeg ikke, at jo en vis antagen Dialekt skulde med Tiden i alle Lapmar-
 " ker med samme Sikkerhed bruges og forstaaes, som een Bibel i hele Sver-
 " rig, i hvad endeel enten af Bankundighed eller Ubetænkksomhed herimod have
 " havt eller endnu have at indvende."

Hvad

Hyvad De vil sige hertil, som vil allene heraf bevise, at de Svenske Lapper tale forskellige Sprog, fordi Lapperne af forskellige Provinser ey forstaae hvoerandre, det seer jeg sandelig ikke. De vil maaskee sige: At det ey endnu er afgjort, om ikke i det mindste Lappernes Sprog i Finmarken er et andet og forskielligt Sprog fra Lappernes i Sverrig. Den beste Maade at oplosse dette Tvivl paa, tænker jeg er, at holde den Grammatik, Hr. Professor Leem har skrevet til Lappernes Nytte i Finmarken mod de Grammatiker, som ere færdigede for de Svenske Lapper. Af disse sidste have vi To, den eene udgav Hr. Sielström i Stokholm Aar 1738, og den anden Hr. Ganander sammesteds Aar 1743. Befinder man ved at sammenligne disse, at de fornemste, og Hovedstykkerne i Underviisningen komme overeens, og at der ingen anden synderlig Forskiel er, end en Forskiellighed i Ortographien og Dialekterne; Saa maa Dommen blive denne: At det Sprog Lapperne i Finmarken bruge, er det samme, som Lapperne i Sverrig have. Dette Arbejde bør jeg dog ikke tage mig paa, da Hr. Leem allerede i Forveien har forrettet det, som han fortæller reent ud i Fortalen til hans Grammatik, samt bevidner, at han har befundet, at, Dialekterne undtagne, er der ingen Forskiel imellem Lappernes Sprog i Finmarken og i Sverrig. Og heraf tænker jeg det er beviist, at forskellige Folkeslags Sprog kan være det samme, omendstiont de ey forstaae hverandre tale: Det er: Ungarernes og Lappernes Sprog kan være det samme, uagtet jeg ey har forstaaet Lapperne tale. Og at altsaa dette Enthymem: En Ungar forstaaer ikke en Lap tale, sølgelig have de forskellige Sprog, er et urigtigt og ugyldigt Beviis.

§. 2.

Om Ungarernes og Lappernes Sprog er det samme, bør ikke undersøges af disse Folks Bøger.

Efterat det er viist, at der ey kan dommes om et Sprogs Overensstemmelse, eller Forskiellighed deraf, at forskellige Folkeslag ey forstaae hverandre, meene nogle Konstdommere, at de maae gaae en anden Vej, som er let nok, og ikke heller gandske uvis, dersom Resten søyer. Næmlig: De ligne Skrifter, som ere udfomne hos begge Folkeslag, sammen, og see de, at den samme Mening er udtrykt med de samme Ord i begge Skrifter, saa erklære de Sprogene for at komme overeens; i anden Fald, betragte de Sagen som afgjort ved dette Beviis, og fastsætte, at Sprogene ere forskellige, især dersom dem enten fattes Bøst, eller Tid til at anstille videre Undersøgning. Men dertil, at i Bøger af

eet Slags, de samme Meninger kan ansees for afskrevne med de samme, eller næsten de samme Ord, holder jeg Tre Ting for nødvendige.

Sørst. At begge Bøger have i deres Land Ord for Reenhed, det er: at en Bog f. E. en Lappisk, er skreven med Ord, som ere virkelig og ægte Lappiske, og ligeledes en Ungarsk Bog indeholder virkelig Ungarske Ord. For, dersom der i en Lappisk Bog forekommer en Mængde Ord, som nyeligen ere opfundne af de Herrer Missionærer, som have forfattet Bøger, og ere af et andet Sprog omdannet i Lappisk Skikkelse, hvo vil da forundre sig over, at disse ikke findes i den Ungarske Bog? Men det er vist, at de Lappiske Bøger, som ere kun saa, enten ere Bonne-Bøger, eller henhørende til den christelige Lære. Siden nu Lapperne før Missionærernes Ankomst intet kiendte til den store Gud, det evige Liv og Troens Hemmeligheder, og havde ikke bequemme Ord til at udtrykke disse Ting, saa var det nødvendigt, at deres Lærere gave disse Ting Navne, tage allevegne fra, forklarede for Folket Bemærkelsen af disse nye giorte Ord, hvilke de lode trykke, og gave Lapperne at lære uden ad; Saaledes have de lært at kalde den sande GUD Jbmel, eller Jumala, et Navn, som er taget af Lappernes gamle Afgud: Saaledes er Ordet Hellighed (Pallasas) ladt dem tilbage af deres overtroiske Fester. I den Sted lærde man Ungarerne, da de omtrent Aaret 1000. under Kongen, St. Stephan den Første, antog den Christne Religion, at kalde GUD Isten, og at udtrykke det Ord Hellighed ved Szent. De andre til Religionen og Troen henhørende Ord, i hvor Ungarerne end have faaet dem fra, have de vist ikke faaet dem fra de Norske; Saa at de nødvendig i sliche Ting meget maae være forskellige. Jeg maatte være uendelig, dersom jeg vilde opregne alle de andre Ord, hvilke, omendskiont de findes i Lappiske Bøger, ja bruges ogsaa i daglig Tale hos Lapperne, dog ingenlunde kan ansees for at have Lappisk Oprindelse, men i Tidens Længde ere laante af deres Naboer, enten de Norske, eller Svenske. Saadanne ere i det ringeste alle de, som paa nogen Maade henhøre til Videnskaberne og Konsterne, samt til Krigsstanden, Statskonsten, Agerdyrkingen og Søe-Videnskaben. Ligeledes er det ikkun af Røgte, at Lapperne kiende til de fleste Fedevarre, fire foddede Dyr, og Fiske. Selv det Ord Brød (Leibe) vil jeg neppe troe virkelig er Lappisk; thi foruden at det har en stor Overeenstemmelse med det Tydske Lab, og det Moschovitiske Gleba, maa det tages i Betragtning, at disse Folk have nu i saa mange hundrede Aar manglet det egentlig saa kaldte Brød, og endskiont jeg tilstaaer, at de i gamle Dage, da de beboede bedre Lande, have brugt Brød, mener jeg dog, at Navnet siden er undergaaet, da de ey havde Tingen mere. I hvordanne det end er, er Lappernes Sprog oplyst med saa
mange

mange nye Ord, saa at endog i den korte HErrrens Bøn forekomme Syv. Næmlig 1. . . . Du som er i Himlene. 2. Helligt worde dit Navn. 3. Tilkomme dit Rige. 4. Giv os i Dag vort daglige Brød. 5. Forlad os vor Skyld. 6. Som vi og forlade vore Skyldnere. Leed os ikke i Fristelse. Disse Ting berøede visseligen paa hans Tolkke, som først oversatte HErrrens Bøn paa Lappisk. Ja i Oversættelse af slige Ting bruge Missionærerne en allene nyegjorte Ord, men endog gandske forskellige Forklaringer. Jeg vil anføre Grønlandernes HErrrens Bøn, saadan som den er oversat paa Tydsk af Hr. Anderson i hans Efterretninger om Island, i den Tydske Udgave.

Batter unser, der ist im Himmel, dein Namen werde (mit Lob) erhoben von den Menschen, das dir zugehört, laß herkommen, in dem Worte von dir (handelnd) unterweise uns. Wen du etwas willst im Himmel, laß das auch also geschehen auf Erden. Gib uns heute unser Speise. Zörne nicht, weil wir untüchtig, und dir ungehorsam gewesen sind. Die auf uns zürnen, auf dieselben zürnen wir nicht. Vertheidige uns vor dem Teufel, was nicht taugt, laß uns nicht berühren. Himmel, und alle Dinge gehören dir. Du bist groß, und preiswürdig allezeit. Amen. Fader vor, der er i Himmelen, dit Navn være (med Lov) ophøyet af Mennesket. Hvad dig tilhører, tillad at komme. Underviis os i Ordet (som handler) om dig. Dersom du vil noget i Himmelen, saa lad det og skee saaledes paa Jorden. Giv os i Dag vor Spise. Vredes ikke, fordi vi have været unyttige, og dig ulydige. Paa dem, som ere vrede paa os, vredes vi ikke. Forsvar os for Dievelen. Lad os ikke røre det, som er unyttigt. (ondt) Himmel og alle Ting høre dig til. Du er stor, og altid prisværdig. Amen. Jeg gaaer andre Bewiser af dette Slags forbi. Jeg vil ikkun anføre een Anmærkning af Hr. Wøldike, som i den anden Deel af det Kongelige Kjøbenhavnste Videnskabernes Selskabs Skrifter taler saaledes: De Danske Missionarii, siger han, har i 24 Aar indført flere Danske Ord i det Grønlandske Sprog, end de gamle Norske i hele 400 Aar, i hvilke de har levet i Grønland. Men om sligt ogsaa er skeet hos Lapperne, og der har været lige saa stor Nødvendighed i at det skulde skee der, som hos Grønlanderne, hvad vil man da undre sig over, at de samme Meninger udtrykkes med andre Ord i de Lappiske Bøger, end i de Ungarske?

Det andet jeg mener er nødvendigt for at kunne, ved at ligne Bøger sammen, domme om et Sprogs Overeenstemmelse, er at begge Bøger ere skrevne paa den samme Dialekt. Thi ligesom Forskiellighed i Dialekterne gier, at

at de ey forstaae hverandre tale, saaledes er den og skyd i, at de samme Meninger synes udtrykte med forskjellige Ord. Dette hænder sig mest under de Omstændigheder, dersom denne Forskiellighed i Dialekten bestaaer for en stor Deel i Bogstavernes Udeladelse, Omfætning og Omkiftelse af saadanne Ord, som i Talsens Sammenhæng pleje ofte at igientages, og sættes ved Siden af hverandre. Saadanne ere Pronomina, Suffixa, Interjectioner, samt Hielps-Verba; Thi da disse ofte forekomme, omendskiont der med ethvert for sig foregaaer ifkun en liden Forandring, dog, naar de i en lang Sammenhæng staae ved hverandre, synes de at foraarsage en meget stor Forskiellighed. Jeg havde aldrig fuldet paa at denne Danske Construction: *Giv mig en Drit Vand*, udgjorde samme Mening, som *Gib mir einen Trunk Wasser*, dersom jeg ikke af Dialekternes Forskiellighed havde erfaret, at Bogstaverne i disse Ord blive paa adskillige Maader omkiftede, og havde lært denne Omkiftelse ved nogen Erfaring. Nu da; Efter som det er klart af forrige §, at der maae være nogen Forskiel i Dialekten imellem Ungarerne og Lapperne, saa var det nødvendigt, at den, som vil ligne Bøgerne sammen, først noye undersøger, hvori Forskiellen bestaaer, af hvilke Bogstavers Omfætning, Omkiftelse, Udeladelse o. s. v. den har sin Oprindelse, ja han burde gjøre denne samme Forandring i een af Bøgerne; Saa kunde han omsider domme, om de samme Meninger ere udtrykte med de samme, eller næsten samme Ord.

Dog ikke engang da skal han være i Stand til at domme herom, med mindre de samme Regler ere fulgte i begge Bøgers Udskrivning. Og dette er det *Tredie*, som jeg før erindrede, var fornødent. Thi omendskiont Forskiellighed i Dialekter foraarsager i Skrifter en stor Forskiel, er den dog langt større, som kan forantediges af Uovereenstemmelse i Skrive-Rigtigheden. Og er denne Forskiel noget vel mærkelig, som den er i denne Tilfælde, er al den Umage spilt, som man anvender paa, at faae disse Skrifter til at komme overeens. Dog, som jeg siden skal tale noget udførligere om *Leems* Lappiske, og den Ungarske Skrive-Rigtighed, vil jeg her allene erindre: At aldrig har nogen Ting kunnet været underkastet flere Omvælinger og Forandringer, end det Sprog, hvorom jeg taler, hidindtil har været skrevet efter forskjellige Regler. Enhver Skriftoffatter tiltager sig Ret til at danne sig en Skrive-Rigtighed efter eget Lykke. (*) Dette er noget *Ganander* for længe siden har besværet sig over, og, for at vise, hvor stor Grund han havde dertil, anfører han i hans Grammatik fem forskiellige

(*) Hr. Thre har i hans Afhandling om den Lappiske Skrive-Rigtighed allerede i Aaret 1742. tydelig igiennembeglet denne selotagne Friebed, og den Bilderede, som kom heraf.

lige Forfatteres Skrivemaader, som visselig ere hverandre meget ulige, nemlig Tornøes, Grans, Lunds, Sielstrøms, og end til, som ey har villet være sit Navn bekiendt; Her ere de!

Skrive-Rigtighed.

Tornøes.	Grans.	Lunds.	Sielstrøms.	Den Ubenvøntes.	Paa Dansk.
Atze.	Aggie.	Atze.	Attie.	Ackie.	Sader.
Jietze.	Jegg.	Jedz.	Etz. egje.	Jegie.	Selv.
Oidzod.	Auggud.	Oitrot.	Adtiot.	Aggiot.	At saae.
Ziatzie.	Kiatzie.	Ziatze.	Tiatz.	Giatze.	Vand.
Kotzot.	Kuggud.	Gaekkiot.	Kotiiot.	Kotzot.	At kalde.
Zialme.	Gialme.	Zialme.	Tialme.	Gialme.	Oye.

Men endskiont nogle Svenskes Skrive-Rigtighed viger ey gandske fra Ungarernes Maade at skrive paa, viger den dog meget derfra i at udskrive de Stavelses, paa hvilke, som sit egentlige Mærke, dette Sprog kiendes fra alle andre, baade Dillige, og Bestlige. Men den Skrive-Rigtighed, som Hr. Leem bruger, er saa forskiellig fra Ungarernes, at dersom jeg affkrev en Ungarsk Construction efter hans Regler, er jeg fuldkommen vis paa, at ingen Ungar, ey allene forstod den, men kunde ikke engang læse og udtale den. Saaledes, for Exempel, skulde ingen Ungar forstaae disse Ord: Azhiam Zhioordaiaa megien. Men skrev jeg. Atyám Tsordája megyen, fattede han strax denne Mening: Min Saa ders Giord gaaer.

Skulde nogen, da Skrive-Rigtigheden er saa forskiellig, faae Lyst til at sammenligne en Ungarsk Bibel, eller Herrens Bøn med disse Bøger paa Lappisk, (for mig maa han gierne giere det) han vil uden Tvivl erklære disse Folkes Sprog for at have slet ingen Overeenstemmelse med hverandre; Men dette hans Udsigende grunder sig paa et Beviis, som Konstdommere, der have Kundskab i Sprogene, næppe skal antage, da, for at domme om et Sprogs Overeenstemmelse, ikke andre Bøger bør lignedes sammen, end de, som ere affkrevne paa Folkets egentlige Sprog, med den samme Dialekt, og næsten efter de samme Skrive-Regler.

At Ungarernes og Lappernes Sprog er det samme, bevises af den
Ligbed, der er i at udtale Ordene paa.

Vi lære af daglig Erfaring, at man allene paa Udtalen kan kiende eet
Folks Sprog fra det andet, saa at, naar man horer dem tale paa forskiellige
Sprog, omendskiont man ey forstaaer Sprogene, kan man dog let domme, at
Disse have eet, de Andre et andet, de Tredie det tredie Sprog. Saaledes, dersom
man horer tale Hebraisk, Græsk, Latin, Tydsk, kan man strax paa Lyden
kiende Forskiellen imellem Sprogene. For næsten ethvert Sprog har, i at
bruge visse Vocaler, Consonanter og Stavelses, noget besynderligt for sig selv,
og som er det saa egentligt, at det ey findes lige danne i andre. I det ringeste
har det Ungarske en saa besynderlig Udtale, at det endog herpaa allene tilstræk-
kelig kan bevises at være forskielligt fra alle paagrændsende Folks Sprog. Og
dette kan være Aarsagen, at endskiont adskillige fremmede Sprog bruges hist og
her i dette vidtlostrige Rige, nemlig Hebraisk, Græsk, Latin, Illyrisk, Tydsk
med mange andre Sprog, som komme af disse; har dog ingen, det jeg veed,
fuldet paa at bevise det Ungarske Sprogs Overeenstemmelse med noget af disse.
Evertimod de fleste Ungarer pleje at sige om deres Sprog, at det er født uden
Moder, er en Jomfrue uden Datter. Dette er vist, at det maa tilskrives
denne besynderlige Udtale, at lettelig ingen Udlandsk kan, endog af den længste
Om gang, lære dette Sprog saaledes, at man ikke, saa snart han begynder at
tale, kan høre strax paa ham, at han er fremmed, med mindre een, maaskee
fra Barns Been bliver opdraget iblant Ungarer. Dette giøre de mangfoldige
Vocaler, som Ungarerne frem for andre Nationer bruge, som og nogle klar
lydende Consonanter, hvilke at udtale bag efter, ihvordel de falde meget bløde,
forekommer dog de fleste Udlandinge som næsten ugiorligt. Desuden bliver og
det Bogstav S brugt paa adskillige og mangfoldige Maader. Dette kan tiene
til Beviis: De Bogstaver P, L, N, T, naar der kommer Y efter, blive klar
lydende, som i Ordene: Gyöngyetském, (min lille Edelsteen) Mely, (Bryst)
Nyájas, (smigrende) Atya, (Fader) hvilkes Udtale ey læres uden ved Konst-
greb. Desuden udtales anderledes: Só, (Salt) Szó, (Røst) Zhido, (en
Hebræer) anderledes Ts, som: Tsatsago, (sladderagtig) anderledes Tz,
som: Pitziny, (liden.) Hvor stor Vanskelighed Fremmede finde, hvor saa
danne Bogstaver og Stavelses stode sammen, det vide vi Ungarer best. Men
lad os høre, hvad Hr. Leem mener om den hos Lapperne brugelige Udtale.
Efterat han da har tilstaaet, at Lyden i det Lappiske Sprog er gandske forskiellig
og

og anderledes, end i alle andre, ham bekiendte Sprog, siger han videre Side 378. i hans Grammatica: "Ikke den beste Mester kan skrive dette Tungemaal saa, " at hans Bogstaveren saa aldeles til Punkt og Prikke svarer til Lappernes " Udtale, at Læseren derefter kan udnævne alle Lappiske Ord just, ligesom de " af Lapperne pronunceres. " Men omendskiont Hr. Forfatteren siger her noget formeget, saa er det dog aabenbare, at den Lappiske Udtale maa være gandske besynderlig. I det ringeste klage Disciplerne i Grundhiem-Skole, at man jammerlig dreyer Tungen paa dem, naar de skal lære at efterligne den Lappiske Udtale; for der bliver nok aldrig nogen, som faaer den aldeles ret. Ikke desto mindre, omendskiont Lapperne have en gandske besynderlig Maade at udtale Ordene paa, forekom den mig dog saa bekiendt, at naar jeg horte dem tale, bildte jeg mig ind, at jeg var i mit Fædreneland iblant Ungarer. Jeg mærkede, at Lapperne havde alle Ungarernes Vocaler, ligeledes de klarlydende Consonanter, og at Bogstavet S og Z havde den samme og adskillige Lyd, og forekom der ligesaa ofte. Men deres Ord, som falde de Norske vanskeligt at nævne, havde jeg ligesaa stor Vanskelighed med at udtale, som en fød Lap, det er, ingen. Dette samme mærkede Lapperne, og bildte sig fuldkommen ind, at jeg forstod deres Sprog, samt kunde tale med dem, om det behøvedes, og udstrøte det Røgte, som siden udbredte sig til Kiøbenhavn. Men i sig selv var Anledning til denne Undersøgning denne.

Medens vi blev opholdte af Modvind i Mauersund, som er en Havn paa Grændserne af Finmarken, besøgte vi Kiøbmanden paa Stædet; Desuden var og tilstæde Hans Belærverdighed Hr. Daas, Missionair iblant det Folkeslag, som lever af Fiskerie ved Kysterne af Havet, som gaaer op dertil, og kalder sig det Careliske, samt siges at være fordum kommet herhid fra Carelen. En af disse Carellier, som af en Hændelse kom ind i Stuen, læste paa Missionairens Anmodning Fader vor. Men hvad skeere? Foruden nogle Ord, som vi fuldkommen forstode, var Maaden at udtale de andre paa, saadan, som man en kunde vente, uden af en Ungar. Dette bestyrkede Hr. Pater Zell gandske i sin Formodning, at det Finlandiske og Lappiske Folkeslag stod i Forvandlskab med det Ungariske. Og fra den Tiid af skyndte han idelig paa mig, at jeg, da han var beskæftiget med vigtigere Forretninger, skulde undersøge, hvad nærmere Overeenstemmelse Ungarernes og Lappernes Sprog havde sammen. Men! Hvad Bey skulde jeg tage, for at komme til denne Undersøgelse? Jeg havde ingen Hielpemidler ved Haanden meer, end en Lappisk Grammatik og Lexicon, Leem havde udgivet, eftersom Hans Excellence Hr. Geheimeraad von Storm havde været saa høflig at tilbyde os disse Bøger, uden vor Begiering, da vi

renste over Christiania. Da jeg aabnede denne Grammatik, saae jeg en stor Hoben Regler, men som var skreven paa Dansk, hvilket jeg ey forstod. Saae jeg i Ordbogen, fandt jeg de Lappiske Ord næsten skrevne allene med Vocaler, og Consonanterne vare satte i saa forunderlig en Orden, at jeg paa ingen Maade kunde komme efter, hvorledes de kunde læses, eller udtales. Jeg tilstaaer, jeg lod Modet falde, og for ey at giøre intet, gjorde jeg noget andet. Men Hr. Pater Zell igientog sine forrige Anmodninger, og fandt vi undertiden eet eller andet Ord i Ordbogen, som ved en liden Forandring kunde være Ungarsk, gjorde vi os stor Umage med at undersøge dets Bemærkelse, for at see, om det og heri kom overeens med et Ungarsk. Men denne Undersøgelse kostede, som jeg sagde, alt for megen Umage. Thi da de Lappiske Ords Bemærkelse staaer i Ordbogen paa Dansk, som jeg ey forstod, saa maatte jeg først oplede disse Danske Ord paa Registeret af Nucleus Latinitatis, og saa igien efter dette Register kaste op i Nucleus Latinitatis, for at saae at vide, hvad disse Ord betydte paa Latin, hvoraf jeg omsider kunde slutte, om det Lappiske Ord, som syntes tillige at være Ungarsk, havde den samme Bemærkelse hos begge Folkeslag. Dette Arbejde, som for sig selv ey var behagelig, blev endnu mere fiædsommelig derved, at mange Danske Ord, som forekomme i Ordbogen, fandtes ikke i Nucleus; Som og, at jeg ofte, efterat have tilendebragt en heel Undersøgelse, befandt, at det Lappiske Ord, saadan som jeg liden havde forandret det, at det kunde være Ungarsk, ey bemærkede det samme hos Ungarerne. Saa maatte jeg da igien sætte andre Bogstaver i Stæden for nogle af de forrige, og begynde hele Undersøgelsen igien for fra, og endda ofte var ligesaa uheldig med mit andet Arbejde. Hvad Under, at jeg anden Gang tabte Modet? Men saa kom nogle Lapper fra Biergene, som ligge Et Mile oppe i Landet, til os med deres Hensdyr. Da for at fyldestgiøre Hr. Pater Zells Billie, (som endog i Henseende til Maaden selv at udtale paa, blev ved at forsikre, at Ungarernes og Lappernes Sprog var det samme) hentede jeg adskillige Lapper ind i Kammeret, og spurte dem ved en Tolk om Navnene paa adskillige Ting. Men strap, foruden at jeg overalt mærkede, at Udtalen var aldeles Ungarsk, fandt jeg, at mange, endog i Bemærkelsen selv, kom overeens med de Ungarske, og altsaa virkelig vare Ungarske. Jeg affred dem derfor alle efter den Ungarske Skrive-Rigtighed, og opsaatte dem nye paa Papiir. Fordi jeg gjorde dette tidt, og det traf ind, at Lapper af forskellige Dialekter kom der paa Den, fik jeg en temmelig stor Fortegnelse paa de mest forskellige Ord, og som i sin Tid kan blive til fortræffelig Nytte. Og saaledes, da jeg nu ikke heller selv tvivlede om Sprogernes Overeenstemmelse, gav jeg mig af al Magt, saa vidt de nødvendige Forretninger det tillode i Særd med Undersøgelsen.

Forst

Først da, at jeg ikke skulde have Ulystighed deraf, at jeg ikke forstod Dansk, som Sproget, hvorpaa de Lappiske Ord's Bemærkelses vare udtrykte i Ordbogen, tog jeg mig for at oversætte Ordbogen selv paa Latin. Og da Hr. Kauriing, Præsten paa Stedet, flittig hjalp mig med at fortolke, havde jeg inden faa Uger heele Ordbogen skreven paa Latin, hvorved det blev mig lange lettere, at sammenligne de Lappiske Ord med de Ungariske. Og som jeg vidste, at Overensstemmelsen imellem forskjellige Folkeslags Sprog ikke nok var bevist deraf, at man sammensligger en Fortegnelse paa Ord, som begge Folkeslag have tilfælles, med mindre man ogsaa viser, at begge Folkeslag komme overeens i Maaden at declinere Nomina, comparere Adjectiva, conjugere Verba, og bruge Affixa og Suffixa o. s. v. tog jeg mig for med Flid at igiennemlæse Leems Grammatik. Jeg brugte samme Hr. Pastor Kauriing til Følf, og antegnede de Regler i Grammatiken, som henhørte til min Sag, og var der forekommet mig noget tvivlsomt, eller uvist, opskrev jeg det i min Tegnebog. Men hvad jeg har fundet, som tydelig beviser Overensstemmelsen imellem Ungarernes og Lappernes Sprog, det skal jeg siden fortælle, naar jeg først korteligen faaer gjort mine Anmærkninger over Leems, og den Ungariske Skrives Rigtighed.

§. 4.

Om Leems Lappiske og Ungarernes Skrive-Rigtighed.

Naar jeg taler om Leems Lappiske Skrive-Rigtighed, maae ingen tænke, at jeg vil forringe denne agtbare, og af det Lappiske Folk velfortiente Mand's Roes. Den Flid, han har anvendt paa at polere dette Folk, saavel ved hans Si Aars Tjeneste, som udgivne Skrifter, (*) fortjener altid høfligen at roses. Smidlertid tænker ikke Hr. Forfatteren selv, at hans Grammatik er saa fuldkommen uden mindste Fejl, at der ey skulde være nogle Poster, som han selv havde forandret, eller i det ringeste havde ønsket vare anderledes, dersom han havde været forsynet med bekvemmere Hjælpemidler til at skrive den. Sandelig, dersom han endog havde havt den ringeste Kundskab om den Ungariske Skrive-Rigtighed, eller han havde kommet over Ungariske Grammatiker, da tvivler jeg ingenlunde paa, at han jo havde vildet skrevet sin Lappiske Grammatik i en

Pppp 3

langt

(*) Iblant andre er hans Verk om Lapperne i Finmarken det vigtigste, hvori han fortæller om deres Levemaade og Sæder, samt oplyser det med Kobberstykker, udgivet i Kiøbenhavn Aar 1768. paa Dansk og Latin sammen, i Quart.

langt anden Form og Skikkelse. Men i saa stor en Fraliggenhed baade til Lands og Bands var dette neppe at ønske, end siden at haabe! Hr. Forfatteren maa derfor optage det uden Fortrydelse, hvad som i følgende skal anføres, enten om hans Skrive-Rigtighed, eller om Regler i hans Grammatik.

I hans Skrive-Rigtighed bruger Hr. Leem Fem Vocaler (selvlydende) a. e. i. o. u. men Diphthonger (dobbeltydende) (sandelig et stort Antal) Ni og tredive, nemlig: aa, ae, ai, au, ee, ei, eu, ia, iaa, iae, iai, iau, ie, iee, iei, ieu, ii, io, ioe, eoi, iou, iu, iui, iuo, oa, oaa, oai, oe, oi, ou, ua, uaa, ue, uei, ui, uo, uoi, uou, uu. Saa Vocalerne med Diphthongerne udgjøre tilsammen 44 i Tallet, da der ey ere mere end 17 Consonanter. Paa denne Maade at afskrive de Lappiske Ord, maatte det nødvendig stee, at ikke allene Ord, men hele Linier, ja gandske Sider bleve fulde af Vocaler, som man skal blive vaer ved endog løselig at see i de Lappiske Bøger. Dette, foruden at det falder den Skrivende kiødsommeligt, da han maa afskrive korte Ord med mange Bogstaver, samt Udgiveren kostbarere, at lade det trykke, forarsager det ogsaa Læseren en Ueylighed, som jeg ingenlunde bør forbiegaae. Thi da Læseren seer i de fleste Ord tre, fire, ja ogsaa fem Vocaler ved Siden af hverandre, bliver han raadvild, hvo der b. holder sin Lyd som Vocal, hvo der løber sammen til een Diphthong med foregaaende, eller følgende, og hvilket følger heraf. Om Ordet Vuoiigi (Smør) der maa han med Foye staae i Tvivl, om det bestaaer af fire Stavelser: Vu-o-i-gi, eller tre: Vuoi-gi, eller to: Vuoi-gi. Jeg har af Lappernes Mund lært, at det er kun een Stavelse, og udtales aldeles paa samme Maade, som hos Ungarerne Vsi. (Smør) Ligeledes maa han blive forlegen med Ordet Zhioaarve, (Zorn) om det bestaaer af fire Stavelser, og bør læses Zhi-o-aar-ve, eller tre: Zhio-aar-ve, eller to: Zhioaar-ve, Ungarerne udtale det i een Stavelse: Szarv. (Zorn) Paa samme Maade ere Vocalerne i mange andre Ord pakkede paa hverandre som i en Dynge, og bringe Læseren i en Bilderede, som han skal have meget ondt for at finde ud af, med mindre man sætter, at han forstaaer Ordene, og altsaa det Lappiske Sprog selv. I Besynderlighed er det aabenbart, at Ungdommen, som lærer at stave, af at lægge sammen, forarsages herved alt for svært et Arbejde. Men da jeg tænkte paa, hvorfra denne saa store Mængde Vocaler mest maatte komme, faldt disse Aarsager mig i Tankerne. Først: Fordi det Lappiske Sprog er af Naturen meget klingende og lydlig, og har en Mængde Ord, som bestaae af flere Vocaler end Consonanter. Desuden udtales Vocalerne af dette Folk med saa adskillig og mangeslags Lyd, at Latinernes ordentlige Vocaler og Diphthonger

tonger en forslaae til at udtrykke den. Herudover bruger Hr. Stelstrøm i hans Grammatik for Lapperne i Sverrig ni Vocaler: a, e, i, o, u, y, å, ä, ö, og femten Diphthonger ai, åi, au, åu, uå, åi, ei, uo, uö, ui, oi, öi, ue, eu. Men den Fjinniske Grammatik har otte Vocaler, og sexten Diphthonger. For det andet: Fordi Hr. Leem, for at udtrykke et vist Slags Lyd, som Lapperne have for sig selv i deres Vocaler, bruger den samme Vocal fordoblet, aa, ee, ii, m. m. Denne Maade, at udtrykke Vocalernes forskiellige Lyd, kan være meget god i et Sprog, hvori forskiellige Vocaler sieldnere komme sammen, som det Danske, f. E. Men i et Sprog, som har mange Vocaler, det er: i hvis Ord mange og adskillige Vocaler forekomme alligevel jevnside, kan denne Maade, at adskille Vocalerne fra hverandre, ikke bruges, uden at forarsage Læseren store Ulejligheder. Den tredie Aarsag har jeg fornummet er, at Hr. Leem udtrykker en vis Lyd nogle Consonanter have, som Ungarerne kalde Klarhed i Lyden, ved at lægge til saadanne Consonanter det Bogstav i, eller je. Der er Bogstavet i ingen Vocal, ikke heller udgjør det en Stavelse med foregaaende Consonant, men viser allene, at denne bør udtales noget anderledes, end den pleyer hos andre Folkeslag. Ligesom da disse klarlydende Consonanter forekomme meget ofte hos Lapperne, saaledes møder og det Bogstav i alt for ofte i Leems Skriveskikkighed. Saaledes f. E.

Saa tidt det Bogstav N bliver klarlydende hos Lapperne, sætter han det Bogstav i til det, i Ordet *Niaalom* (jeg slikker) høres ikke Bogstavet i, ikke heller er det et Ord af tre, men af to Stavelser: *Niaa-lom*. Ungarerne, som jeg siden skal vise, skrive: *Nyalom*. (jeg slikker) Det samme gjør Hr. Leem, saa tidt som Bogstavet G bliver klarlydende i Begyndelsen af Ordet. Hvorefter *Giermom* (jeg kommer til Fornuftens Brug) bestaaer ikkun af to Stavelser, eftersom Bogstavet i ikke høres. Ungarerne skrive *Gyermek*, og betegne dermed et Barn, eller den som kommer til Fornuftens Brug. Bliver Bogstavet P klarlydende i Enden af Ordet, saa tilføyer Leem det foruden Bogstavet i nok en anden Vocal, som Vaggie. (Dal) Ungarerne kalde en Dal *Völgý*.

Foruden Bogstaverne N, og P, blive ogsaa hos Lapperne T, og L, klarlydende, ligesaavel som hos Ungarerne. Men at disse blive klarlydende, synes Hr. Leem ikke nok at have mærket, især hvad Bogstavet L angaaer.

Da Hr. Leem var kommen til at udtrykke Bogstavets S Lyd, som sandelig er adskillig hos Lapperne, fandt han saa stor Vanskelighed for sig, at han
udbryder

udbryder i disse Ord: "Vanskeligheden i Lappernes Tungemaal's Orthographie
 " og Udtale foraarstages fornemmelig af den stærke Sibilo, og Aspiratione, som
 " i mangfoldige Ord forekommer, og det saa hyppig, at den ikke allene fore-
 " kommer undertiden to gange i eet og det samme Ord, men endog i nogle bes-
 " findes paa to Stæder udi een og samme Stavelse. Og siger han: Ikke den
 " beste Mæster kan skrive dette Tungemaal saa, at hans Bogstaveren saa alde-
 " les til Punkt og Prikke svarer til Lappernes Udtale, at Læseren derefter kan
 " udnævne alle Lappiske Ord just, ligesom de af Lapperne pronunceres." Om
 saa er, saa maa Ungare sandelig have havt meget gode Skrivemestere, da jeg
 har lært af egen Erfarenhed, at ingen Lappisk Udtale, i hvor vanskelig den end
 maa forekomme Hr. Leem, er i sig selv saa vanskelig, at jo enhver ung Ungar,
 der kan skrive (som de kan næsten alle) skulde færdig kunne optegne den paa Pa-
 piret, og det saa nøjagtig, at han kunde, naar han lystede, igien oplæse den af
 Papiiret, med en Tone, som fuldkommen lignede Lappernes. Men at og en-
 hver anden, som ey er en Ungar, skal kunne udtale et Ord, som er saaledes
 skrevet, ligesom en Ungar, det er jeg vist ikke Borgen for. Men at komme til-
 bage til Sagen.

Bogstavet SD tillægger han den samme Lyd, som det har hos Latinerne.

Sh; eller Zh kalder han en Hvielen med Aspiration, og midt i Ordene,
 siger han, er der ingen Forskiel imellem dem, dog i Begyndelsen af Ordene til-
 lægger han Bogstaverne Zhi en besynderlig Udtale, og forskiellig fra Shi, men
 hoordanne den er, siger han ikke. Endelig gjør han Forskiel imellem dzhi, og
 tzhi, som skal læres af Brugen. Men af dette er det igien aabenbare, at Bogs-
 stavet i i at udtrykke Lyden af Shi, Zhi, dzhi, tzhi, er næsten at ansee, som
 overflødig, og tiener intet til andet, end til at forøge Vocalernes Tal, og den
 deraf flydende Forvirring.

Men om der kan, og bør raades Bod paa dette Onde, det veed jeg aldeles
 kommer mig allermindst ved. Og det er ikke heller i den Henseende jeg har sagt
 dette, men derfor allene, at det kan sees, hvor store Besværligheder jeg har
 havt at drages med, endog i Henseende til Leems Skrive-Rigtighed allene, da
 jeg undersøgte Overeenstemmelsen imellem Ungarernes og Lappernes Sprog. I
 dens Stæd have mine Landsmænd Ungarerne en Skrive-Rigtighed, som er
 ypperlig dyrket i mange hundrede Aar, er kort, let, bestemt, dannet og beqvemt
 til at udtrykke alle Lappernes Toner og Lyd. Hvad det er for en, skal vi for-
 teligen faae at see.

Vi bruge da i Ungarn Latinerne's fem Vocaler: a, e, i, o, u, disse Vocaler sætte vi undertiden en acut Accent over, á, é, í, ó, ú, hvorved de faae en forskjellig Lyd fra den forrige. Derksom Ungarerne skrive to Prikker over o og u, ö, ü, saa skal de udtrykke haarde, og Ungarerne egentlige, Ö, Ü. (*) Heraf seer man, at Ungarernes accentuerede Vocal gjelder det samme som Leems Diphthong, der bestaaer af to Vocaler, og at Ungarernes Vocal med Prikker over, betyder det samme, som Leems Diphthong af tre Vocaler. Følgelig, hvor Ungaren sætter en accentuered Vocal imellem to Vocaler med Prikker over, der lader han sig nøye med tre Vocaler, da Leem derimod maa have otte. Men dette træffer vel neppe ind. Derimod hænder det sig ofte, at en Vocal med Prikker over, sættes ved Siden af en accentuered, eller een accentuered ved Siden af een anden, som og er accentuered. I første Fald maa Leem bruge fem Vocaler, i det andet fire, i begge har Ungaren nok af to; En Forkortning, som vist ikke er at foragte.

Denne Fordeel har og Ungarernes nærværende Skrivemaade, at, hændt det sig at Bogstavet i bliver til een Stavelse med foregaaende eller efterfølgende Vocal, og altsaa taber den Kraft, den havde som Vocal, at, siger jeg, man skriver da ey Bogstavet i, men j. (jota) (**). Saaledes skrive de ikke Fözöie, (hans Rok) men Fözöje, Leem skriver Vuosshiuoie. Herved ophæves aldeles den Tjivul, som maatte foraarsages derved, at Vocalen i kom til at staae ved Siden af een anden Vocal. Havde Hr. Leem fundet for got, at bruge denne Skrivemaade, havde han af de ni og tredive Diphthonger kunnet udelukket omtrent Live; For saa mange er det, der dannes derved, at Vocaler i tilføyes andre Vocaler. I Begyndelsen af Ordene iagttager han og just dette samme nøye, og skriver ikke iegn, (Jis) men jegn, ligesom Ungarerne skrive jég, (Jis) hvorefter han ikke ogsaa gjør det samme midt i Ordene, maa han selv best vide. Men nok om Vocalerne.

Hos Ungarer forekomme fire klarlydende Consonanter, nemlig G, L, N, T. At disse ere klarlydende, betegnes ved at sætte det Bogstav y til dem. Gy, Ly, Ny, Ty, og altsaa er y hos Ungarerne hverken en Vocal, eller Consonant. At man hos Lapperne finder disse samme klarlydende Consonanter, det har jeg allerede tilforn erindret.

Bogstavets

(*) Mogle sætte over Vocalerne o og u, det lidet Bogstav e.

(**) De Gamle have undertiden brugt y i Stæden for j.

Bogstavets S adskillige Lyd foraarstager ingen, der er kyndig i den Ungarske Skrive-Rigtighed, nogen Vanskelighed; Thi naar Leem antager fem forskiellige Toner hos Lapperne, som skal udtrykkes ved s, sh, zhi, dzhi, tzhi, antage Ungarerne Ser, som skal udtrykkes ved S, Z, Sz, Zs, Ts, Tz, jeg har ogsaa virkelig fundet den siette Lyd iblant Lapperne. Men det er at mærke, at de gamle Ungarer have udtrykket Lyden ts, ved cz, eller cs (*) de fleste nye bruge i deres Skrivemaade ikke Bogstavet c, men i dets Stæd i andre Tilfælde Bogstavet k. Dette er ogsaa at mærke, at Bogstavet S har ikke samme Lyd, som hos Latinerne, men som Tydskernes sch. Men vil de udtrykke den Lyd, som Tydskerne, eller Latinerne betegne ved S, skrive Ungarerne Sz. Bogstavet Z lyder haardt hos Ungarerne, vil de udtrykke den Lyd, som Tydskernes Z har, skrive de Tz. Begge Deele ere skeete med en fornustig Sparsomhed; Thi da Lyden, som skal udtrykkes ved Bogstaverne S, eller Z, meget oftere forekommer i det Ungarske Sprog, end den Lyd, som skal skrives ved Sz, og Tz, have de, for at besitte sig paa Korthed, helst vildet udtrykke de Toner, som sieldnere forekomme, ved to Bogstaver. Og dette maa være nok sagt om Skrive-Rigtigheden. For nu er det aabenbare, at den Ungarske Skrivemaade er tilstrækkelig til at udtrykke Lappernes Toner, og at altsaa de Lappiske Ord kan skrives efter den Ungarske Skrivemaade. Og det maa jeg nødvendig gjøre, naar jeg vil vise, at det, eller det Lappiske Ord er Ungarsk. Thi fremsetter jeg for Ungarerne de Lappiske Ord saadanne, som Leem skriver dem i hans Ordbog, skal de hverken forstaae at læse, eller udtale dem, men vil forsøge dem, som udlændiske; Men bruger jeg i Stæden for Leems Bogstaver andre, som vel have samme Lyd, men komme overeens med Ungarernes Skrivemaade, skal Ungarerne baade kunne læse og udtale, og forstaae Lappernes Ord, og troe, at de staae i Forvandelskab med deres eget Moders Maal.

§. 5.

Leems Lappiske Orthographie rettes efter Ungarernes Skrive-Rigtighed.

Da jeg i det følgende skal bevise Overensstemmelsen imellem Ungarernes og Lappernes Sprog af den Mængde Ord, som ere gandske de samme hos begge Folkelag; Men de selvsamme Ord, naar de skrives efter forskiellige Skriveregler,

(*) Nu følge vi Hr. Paris Papai, hvis Lexicón Latino-Ungaricum nyelig igien er opslagt i Tyrnav Academies Bogtrykkerie, og tillige foreget med det Tydske Sprog.

Regler, synes som forskellige og særskilte; Saa seer jeg en Nødvendighed for mig, at rette Leems Skrive-Rigtighed efter den, som Ungarerne bruge, det er, hvor jeg skal afskrive de Lappiske Ord, da i Stæden for de Bogstaver, Leem bruger, at betiene mig af Ungarske, som have samme Lyd. For at kunne gjøre dette, maatte jeg frem for andet gjøre mig de Bogstavers Lyd bekiendt, som Leem har brugt. Men hvorledes skulde jeg komme efter dette, da Hr. Leem glemmer det til mundtlig Underviisning, at lære Lyden af de fleste Bogstaver? Siden jeg da ingen Læremester havde, bar jeg mig saaledes ad. Jeg gjorde et Udtog af mange Danske Ord, som i Nomenclator svarede til visse Lappiske. Disse, naar Lapperne imellemstunder kom til vor De, fremsatte jeg for dem ved en Fortolker, for at see, ho vad Lapperne vilde sige de betydede. Det traf, som oftest ind, at de nævnte det samme Ord, som stod i Nomenclator. Eigesom nu Lapperne udtalte dem, afskrev jeg dem nøye efter den Ungarske Skrivemaade, og sammenlignede dem med de Lappiske Ord, saadan som Leem havde skrevet dem i hans Nomenclator, og da saae jeg strax, hvilke Ungarske Bogstaver svare til dem, Leem har brugt. Efter mange saadanne Forsøg opsatte jeg mig en atmindelig Tabel, som jeg kunde følge, for des magligere at afskrive Leems Lappiske Ord efter den Ungarske Skrive-Rigtighed. Men som denne Tabel har kostet mig stor Arbejde, saa gjorde den mig nu ogsaa en ypperlig Nytte, og skal gjøre herefter, dersom det er GUDS Villie. Men for dem, som skulde maafee faae Lust til at sammenligne de Lappiske Ord med de Ungarske, er denne samme Tabel saa nødvendig, at jeg tør sige, deres hele Arbejde er uden denne gandske spilt. Her er den!

Første Tabel.

Som viser de Anmærkninger, der ere fulgte i at afskrive de Lappiske Ord, Leem har brugt, efter den Ungarske Skrive-Rigtighed.

	3 Stæ- den for Bogstavet	Der skri- ves.
1. Ungarerne udtale Bogstavet A med en lav Lyd, ligesom de Danske AA. Følgelig i Stæden for Leems AA skriver en Ungar A.	AA.	A.

	I Stæden for Bogstavet	Bor skrives.
2. Skal Bogstavet A udtales flinger, betegne Ungarerne det med en Acut Accent A'. Leem skriver uden Accent A.	A.	A'.
3. Da Ungarerne og Lapperne udtale Bogstavet A med en lav Lyd, og som nærmer sig til O, saa skriver Leem undertiden Bogstavet O, hvor en Ungar vilde sætte A.	O.	A.
4. Det er vist, at Leems Æ gielder det samme, som Ungarernes Bogstav E'.	Æ.	E'.
5. Efter som Ungarerne og Lapperne udtale Bogstavet E' med en Lyd, som nærmer sig til I, saa sætter Leem undertiden I, hvor en Ungar vilde skrive E'.	I.	E'.
6. Leems OAA svarer i sig selv til Ungarernes OA, eller OO eller O'.	OAA.	O'.
7. Hvor Leem skriver UO, der er gierne Ungarernes U nok, undertiden maa man sætte ö.	UO.	U, ö.
8. Det er vist, at Leems NI (naar der kommer en Vocal efter) udtrykker en Ungar ved NY.	NI.	NY.
9. Saaledes skal man ogsaa i Stæden for Leems GI skrive GY.	GI.	GY.
10. Leem erindrer, at GN skal, ligesom hos Italianerne, udtales med et Slags klar Lyd, Ungarerne skrive NY.	GN.	NY.
11. Fordi Leem ikke nok har mærket den klare Lyd, som Bogstaverne T og L have baade hos Ungarerne og Lapperne, saa forsømmer han undertiden at udtrykke den, undertiden sætter han nogle Consonanter til, som gjøre Udtalen vanskelig, og dette giver tilkiende, at Ungarernes klare Lyd ligger derunder. Men undertiden bruger han ZHI.	ZHI.	TY.
12. Bogstavet S hos Leem skrive Ungarerne SZ.	S.	SZ.
13. Bogstaverne SH, og ZH. lyde hos Leem, ligesom S hos Ungarerne.	SH.	S.

	I Stæden for Bogstavet	Bor skrives.
14. Bogstaverne ZHI, hvor de forekomme i Begyndelsen af Ordene, skal en Ungar forandre til TS.	ZHI.	TS.
15. Leems DZHI tyder som Ungarernes ZS.	DZHI.	ZS.
16. Leems Z, og TZHI udtrykke Ungarerne ved TZ.	Z.	TZ.
17. Den Lyd, som Ungarerne udtrykke ved Z, hvilken ikke allene de Danske, men ogsaa de Tydske ikke have, men som Lapperne bruge, har jeg seet, at Leem snart udtrykker ved S, snart ved SS, eengang ogsaa ved SK. Følgelig har jeg i nogle Tilfælde i Stæden for S, eller SS, eller SK, maattet skrive Z.	S.SS.SK.	Z

At man saaledes kan sætte eet Bogstav for eet andet, uden at Ordet skal faae en anden Lyd, det har jeg lært af at høre Lapperne tale. I at affkrive de Lappiske Ord, som følgende Fortegnelse indeholder, paa Ungarsk, betiener jeg mig aldrig af flere, end høyt af to Slags af disse Anmærkninger. Thi de Ord, hvori jeg havde maattet bruge flere, dem har jeg med Villie gaaet forbi, for ey at falde besværlig for Læseren, der maa lade Øret allene, og ikke Øret tilslige, domme om Liigheden imellem et Lappisk og Ungarsk Ord.

S. 6.

Om Forskielligheden af Dialekterne i Almindelighed.

Ved at følge foregaaende Tabel kan næsten alle de Lappiske Ord, som Leem har anført, saaledes affkrives efter den Ungarske Skrive-Rigtighed, at en Ungar baade kan læse dem, og udtale dem fuldkommen ligesom en indfødt Lap. Men fatter han og strax deres Bemærkelse? Ja i mange fatter han den strax, men ikke i alle, og dette kommer sig af Dialekternes Forskiellighed. At Ungarerne og Lapperne heri ere hverandre noget ulige, det kan ikke nogen forundre sig over, naar han betænker, at disse Folkeslag have været adskilte fra hinanden i en Tid af Treten hundrede Aar, uden at have nogen Omgang, eller Samtale med hverandre. Har Finnerne en forskiellig Dialekt fra Lappernes, har Lapperne selv i de adskillige Svenske Provinser hver sin Dialekt for sig, findes denne samme Ulighed imellem Fjeld-Lapperne i Finmarken, og Søe-Lapperne i Finmarken, saa maa der jo nødvendig ogsaa være nogen imellem

Ungarerne og Lapperne. Men Forskiel i Dialekt pleyer at giøre saadan en Forandring i Ordene ved at lægge Bogstaver til, sætte andre i Stæden, tage fra, o. s. v. at den, som ikkun forstaaer den ene Dialekt, har ont for at forstaae Ordene af den anden Dialekt. Hvo vilde for Exempel vel sige, at Vand betydte det samme som Waßer, naar han ikke var bleven vaer, at nogle Ord for andre s til tt, hvoraf bliver Batter, andre omskifte Bogstavet r til n, nu har han Batten, og andre igien udelade Bogstaverne te, heraf faaer han Vand ud. Ligeledes, hvo der ikke er kyndig i Dialekterne, og veed, at Ordet Mor er det samme som Moder, og dette igien som Mutter, han vil troe om Ordene Mor og Mutter, at de slet ingen Overeenstemmelse have i Bemærkelsen. Man veed de Danske aldrig bruge det Tydske Bogstav z, og i Stæden for dette bestiene sig af t, saa de i Stæden for Zeit sige Tiid. Man skal aldrig finde hos de Danske Lyden af de Tydske Bogstaver sch, men i Stæden derfor sk, og de sige ikke Fisch, men Sisk. De forandre og pf til p, og ch til g, saa de i Stæden for Pfeil sige Piil, og Flucht Flugt. Desuden giøre de Danske og Tydske saa stor en Forandring med Vocalerne, saa at man næppe kan bringe det i Regler. Og dog formaaer alt dette aldrig de Lærde til at give det Danske Sprog ud for at være et særskilt og forskielligt Sprog fra det Tydske. Saadan en idelig Omskiftelse og Udeladelse af Bogstaver, som jeg nys viiste er imellem de Danske og Tydske, har ikke Stæd imellem Ungarerne og Lapperne. Thi i hvor mange Toner og adskillig Udtale Ungarerne end have, saa have Lapperne dem og, lige saa mange, og de selv samme. Dette er et unægteligt Beviis, at der er mindre Forskiel imellem den Lappiske og Ungariske Dialekt, end imellem de Tydskes og Danskes Udtale. Men hvad de andre Omsætninger af Bogstaverne angaaer, som forekomme hos Lapperne og Ungarerne, tør jeg sige, at naar man veed, at rette sig efter enhver Dialekts Egenheder, og hvorledes Bogstaverne af eet Tale-Redskab letteligen omskiftes, det eene til det andet, og hvad disse ere for nogle, og hvorledes de indtræffe i forskellige Dialekter, saa siger jeg, tør jeg paastaae, at man snart intet Ungarisk Ord skal finde, som jo ogsaa findes enten hos Finnerne, eller Lapperne i Sverrig, eller i det ringeste iblant Lapperne i Finmarken. Men skulde der endog findes nogle, blive disse virkeligen saa, og man skal ligesaa lidet deraf kunne bevise, at disse Sprog ere forskellige, som at det Tydske og Danske staaer i ingen Forvandlskab sammen, fordi der hos begge Folkeslag findes Ord, som ingen Lighed have med hverandre. Men at ikke nogen skal sige, at en saa fuldstændig Indsigt i Dialekterne var mere at ønske, end at vente af mig, saa vil jeg bede ham betænke, at i vor Tiidsalder ere allerede mange Bøger skrevne for disse Folks Rytte, især Grammatiker, hvori kyndige Mænd have Tiid efter anden, og stykkeviis ved

Trykken

Trykken bekendtgjort deres Jagttagelser angaaende Dialekternes Forforskjellighed, samt hvori denne bestaaer; Saa at man ved retteligen at forbinde disse Jagttagelser gjerne kan forskaffe sig en rigtig Kundskab om Forforskjelligheden i Dialekter, uden et stort og bekosteligt Arbejde med at reyse igiennem disse Landskaber. Og for at overbevise Læseren herom, vil jeg anføre de Anmærkninger, som nogle have gjort i Svensk Lapmarken, angaaende Forforskjelligheden i Dialekterne.

Følgende har Hr. Ganander: " Bogstaverne inddeles efter som udtales, " igiennem ved Hielp af Tungen: L. N. D. T. af Ganen: J. G. C. K. Tænderne: S. Z. R. Læberne: B. F. M. P. W. Bogstaverne, siger han vider, af eet Tale-Redskab ombyttes letteligen med hverandre, Læber-Bogstaverne tiest, undertiden ogsaa Tunge- og Tand-Bogstaverne. " Dette oplyser han med Exempler, men dem gaar jeg for Korthedens Skyld forbi.

Hr. Sielstrøm taler i hans Grammatik saaledes: " Forforskjellen imellem " Dialekterne bestaaer fornemmelig heri: 1. nogle Vocalers Omskiftelse. 2. i " nogle Ord's adskillige Bemærkelse. 3. i Endelsen af nogle Casus og Tempora. Den østlige Dialekt forandrer den nordliges a til i, eller og, naar " Ordene begynde af en Vocal, sætter Bogstavet i foran dem. Undertiden " udtrykker een Dialekt de Ord ved en Vocal, som en anden udtaler med en " Diphthong. Dativus singularis numeri endes hos nogle paa s, hos andre " paa i. Accusativus lader nogle endes paa m, andre paa b. Naar Casus " mediativus endes paa Stavelsen in, lægge de nordlige det Bogstav a dertil. " Den første Person i Verba endes hos de fleste paa am, eller om, hos nogle " paa ob, hos andre paa of. I de fleste Verba sluger den sydlige Dialekt den " sidste Vocal af den anden og tredje Person i Præsens Indicativus, ligesom " ogsaa den sidste Vocal af Imperativus. " Men af samme Slags kan man see i Hr. Sielstrøms Grammatik.

Den forhen omtalte Hr. Zögstrøm, efter den Kundskab, han havde om de forskjellige Dialekter, har antegnet følgende: " Naar man veed, hvorledes " Literæ Bumaph pleje at ombyttes og bruges i Steden for hverandre, saa " kan man letteligen see, at jackab, jackap, jackam, jackaf, og jackaw " er eet og det samme Ord: Ligesom tintet, tiptet, tiftet . . . gæb, gæw, " gawa o. s. v. Med de øvrige Bogstavers Ombytelse har det samme Beskaffenhed. I Steden for dat: siger man tat. I Steden for alle: allie. " I Steden for Golm: Kolm. Saa maa man ikke heller forglemme at give " Agt paa Bogstavernes besynderlige Ombytteser og Transpositioner, som " bruges

" bruges udi somme Dialekter. Saaledes bliver de Sydliges tk hos de Nord-
 " lige ombyttet til rk. Derfor siige andre i Staden for borkanet, rarket,
 " abro, dabredet: borganet, rarket, arwo, tarwetet. Ligesaaledes ere
 " mange Bogstavers Tilsættelser i visse Ord og i visse Lapste Dialekter ikke
 " ubrugelige. I den Henseende finder man i de Søndre Lapmarker, at de
 " gierne sætte j foran for en Deel Ord, som begyndes af en Vocal. Saale-
 " des ere de Sydliges jæno, jenem, jelet, de samme Ord, som de Nordliges
 " æno, ænam, ælet. Og som de Sydlige lægge noget til en Deel Ord, og
 " derfor blive usforstaaelige for de Nordlige, saa pleje atter de Nordlige at
 " have deres Tillæg i visse Ord, ikke allene ved Enden, eller Begyndelsen af
 " Ordene, men ogsaa i Midten. Det er befunden, at deres harbma, jære-
 " mack, ædno er det samme, som de andres harma, jærmak, jæno. " Jeg
 kunde anføre mere af en Finnisk Grammatik, som er udkommen i Ubo, som
 og en Esthisk, trykt i Halle, men dette, jeg har anført, for at overbevise Læse-
 ren, maa være nok. Men hvad den Forstiellighed angaaer, der er i Field- og
 Søelappernes Dialekter i Finmarken, det har jeg meent jeg burde afhandle i
 en S for sig selv.

Læseren venter maaskee, at jeg ogsaa skal tale noget om Dialekternes For-
 stiellighed i Ungarn. Men da Ungarerne underholde en bestandig Omgang med
 hverandre, saa merker man ikke i deres Tale til nogen saa stor Uliighed, at den
 kan kaldes en forstiellig Dialekt. Der ere saa Ord, som udtales anderledes
 paa denne, end paa hin Side af Donau, men de forstaae hverandre alligevel
 meget got. Det samme gielder om de Ziezenbürgische Ungarer, som kalde sig
 Székelyianer, eller Siculer. Thi foruden nogle Ord, som de have for dem
 selv, adskille disse sig lidet fra de andre Ungarer i Udtalen allene af nogle Vocaler.
 Men hvilken Udtale er den beste, det afgior aldrig de Sproglærde. Siculerne
 siige, at hos dem tales det reneste Ungarsk, men det samme paa staae Ungarerne,
 Jazygerne i sær, som boe i Midten af Riget. Dog har Selskabet Castro
 Ferreo givet Ungarn en virkelig Cicero i Pater Jesuiten Franciscus FALUDI, (*)
 og Ziezenbürgerne selv maae tilstaae, at Hr. Johannes Molnár kommer denne
 nærmest, naar de læse hans Verk om de Gamles underfulde Bygninger,
 som er skrevet paa Ungarsk. Men som jeg sagde at Siculernes Sprog er det
 selvsamme, som de andre Ungarer bruge i Ungarn, saa er der paa den anden
 Side ingen Tvivl om, at det Sclavoniske eller Slavoniske Sprog er ganske
 forstielligt

(*) Han har skrevet paa Ungarsk en Hof-Mands Pligter, (Udvári Ember) som og en Hof-
 Dames (Udvári Alszóny) ret smukt.

forskjelligt fra det Ungarske. Og jeg kan ikke nok forundre mig over den haandgribelige Bildfarelse nogle Historiekrivere, som skrive i disse Nordlige Egne, begaae, naar de efter Ole Rudbeck den Eldre (i hans Atlantica Tom. 1. Cap. 3. S. 18.) siige, at det Sclavoniske, eller Slavoniske Folkeslag er det samme som det Ungarske. Vel er det sandt, at det Slaviske Folk beboer et stort Stykke af Ungarn, men naar man undtager nogle faa Ord, som de have laant af hverandre, har deres Sprog slet ingen Liighed med det Ungarske. Disse Skribenter gjorde reitere, om de udledede det Sclavoniske Sprog af det Illyriske, men det Ungarske fra de gamle Scyther. Men da dette ikke meget vedkommer Hovedsagen, vil jeg ikke tale mere derom.

§. 7.

Om Lappernes forskjellige Dialekter i Finnmarken.

At der iblant Lapperne i Finnmarken findes forskjellige Dialekter, det har baade jeg selv erfaret, og det viser Hr. Leem vidtløftig. Forskiellen er ikke saa stor iblant Fjeld-Lapperne, da de have dog nogen Samqvem med hverandre, naar de til visse Tider komme sammen til Markeder paa bestemte Stæder. Forskiellen er større imellem Søe-Lapperne, eftersom de boe ved adskillige Havbugter, og meget sielden besøge hverandre. Men Uliigheden er allerstørst imellem Søe- og Fjeld-Lapperne, da disse leve gandske affondrede og adskilte fra hverandre. Men hvori denne Forskiellighed bestaaer, det viser samme Hr. Leem meget vel i hans Grammatik. Jeg har samlet hans Anmærkninger i følgende Tabel. Ved Hielp af dem kan enhver letteligen forandre et Ord af een Dialekt til een anden. Samme Tabel skal jeg betiene mig af, naar jeg vil vise, at mange Ord, som ere virkelig Ungarske, findes ogsaa hos Lapperne. Thi ofte er et Ord, saadan som det udtales efter Fjeld-Lappernes Dialekt, det Ungarske uligt, men forandrer man det lidet efter disse Anmærkninger, saa at det omdannes efter Søe-Lappernes Dialekt, saa er det gandske eens med det Ungarske. Og dette troer jeg vist Læseren gierne tillader mig, for enten jeg viser at et Fjeld-Lapsk, eller et Søe-Lapsk Ord kommer overeens med det Ungarske, er lige meget, siden ingen tvivler om, at jo baade Kyst- og Fjeld-Boerne ere Lapper.

Anden Tabel.

Som forestiller de Anmærkninger, hvorefter et Ord af Fjeld-
Lappernes Dialekt, kan forandres til et Ord af
Søe-Lappernes Dialekt.

See Hr. Leems Grammatik fra Sid. 731. til 788.

		I Stæ- den for Bogstavet	Kan skrives.
I.	Hvor nogle udtale B der udtale andre det som P.	B.	P.
II.	Bogstavet D udtales af andre som T.	D.	T.
III.	Forekommer Bogstavet B foran for M, saa forandre somme det til M.	BM.	MM.
IV.	Ligeledes dersom D staaer foran for N, saa forandre nogle det til N.	DN.	NN.
V.	I Stæden for B, eller P, bruge andre V.	B.	V.
VI.	F. ombyttes ofte med V.	F.	V.
	Ved at holde disse to Anmærkninger mod hverandre, er det klart, at Bogstavet F undertiden forandres til B.	F.	B.
VII.	Leem beretter, at det, som nogle udtale som F, ud- sige andre som K.	F.	K.
VIII.	Bogstaverne G, og K veed man bruges i Flæng.	G.	K.
IX.	I nogle Ord, erindrer Forfatteren, bruge somme Z, andre S (Ungarernes Sz)	Z.	SZ.
X.	Endskiont Leems ZHI har almindelig samme Lyd, som Ungarernes TS, saa have dog nogle udtalet det som S, andre som Ungarernes ZS. F. E. Zhialme have nogle udtalet som Tsalme, nogle som Selme, andre Szemme. Men Ungarerne vide, hvor nær beslægtede disse Udtaler ere.		
XI.	Foran nogle Ord, siger Leem, sætte somme ved en Aphæresis det Bogstav S eller Ungarernes SZ.		

- XII. Det er ikke usædvanligt, at somme sætte en Vocal imellem to Consonanter.
- XIII. Den Figur Syncope, siger atter Leem, er ogsaa brugelig hos Lapperne, saa at de i Stæden for Lokkujuvum sige Lokkum.
- XIV. Foran Bogstavet M sætte somme det Bogstav L, hvilket ogsaa skeer hos Ungarerne.
- XV. Jeg har ogsaa mærket, at Estherne, Finnerne og Lapperne have forandret Ungarernes F i Begyndelsen af Ordene til P.

Omendskiont jeg ved at bruge nogle af disse Anmærkninger, i sig selv en har gjort andet, end at jeg har forandret Ordet fra een Dialekt til en anden, saa har jeg dog seet, at de Lapske Ord ere med det samme kommet til at staae ligesaadanne, som det endnu er brugeligt hos Ungarerne. Hvad, om man og tog de Ombytteser i Betragtning, som jeg forhen har viist ere befundne imellem de Svenske Lappers og Finnernes Dialekter? Bist er det at mange Ord vilde da komme til at ligne de Ungarske, som nu synes ingen Overeenstemmelse at have.

§. 8.

At Ungarernes og Lappernes Sprog er det samme, vises af de Ord, som begge Folkelag have tilfelles sammen.

Alle de, som tage sig paa at bevise Overeenstemmelsen imellem forskjellige Folkelags Sprog, pleje at forfærdige en Liste paa de Ord, som begge Folk bruge sammen. Dette seer jeg og at jeg bør gjøre. Dog forend jeg skriver Fortegnelsen, tænker jeg, at jeg nødvendig forud maa erindre dette.

Først anfører jeg ikke paa denne Liste noget Lapsk Ord, som ikke staaer i Leems Nomenclator, ikke heller noget Ungarsk, som ikke findes i Molnárs Ungarske Lexicon. Og det derfor at ikke nogen skal tænke, at jeg med Forsæt urigtig har anført enten Lapske, eller Ungarske Ord, for at faae Fortegnelsen des større. Ja endog mange Lapske Ord, som have Liighed med Ungarske, og som jeg har lært af at høre Lapper tale, har jeg beholdt tilbage i min Tegnebog, da jeg ikke fandt dem i Nomenclator.

For det andet, har jeg med Glid udeladt af denne Fortegnelse alle de, saavel Lapske, som Ungarske Ord, som man paa nogen Maade kunde mistænke

for ikke vare Folkets egne, men laante af andre. Saadanne ere de, som hense hore til Religionen og Troens Lærdomme; som og de Navne, der sigte hen til Statsvæsnet, Krigsstanden, Oeconomien og Agerdyrkningen; Samt Navne paa Jordfrugter, Fedevarre, Boeskab i Husene o. s. v.

For det tredje, naar jeg formedelst Forstielligheden i Dialekterne betiener mig efter den anden Tabel af Bogstavernes Ombytelse, Omfæring, Tillæg, har jeg søgt at giøre dette sielden og med Forsigtighed, vel vidende, at mange misbruge denne Frihed til at faae ud af hvad det endogfaa er, hvad dem lyster. Men med samme Konstgreb, som disse ville bevise Liigheden af Ordene, røbe de og deres Uliighed. Jeg, omendkiønt jeg kunde benytte mig af de samme Ombytteser, som jeg forhen har viist findes hos de Svenske Lapper, har jeg dog med velbetænk Hu holdet mig derfra, og brugt alleneste dem, som Hr. Leem tydelig siger, og med Exempler beviser ere brugelige imellem Soe- og Fjeld-Lapperne i Finmarken.

For det fjerde, har jeg ikke meent jeg burde følge deres Maade, som anføre Ord, som forskellige Folkslag bruge, hvilke vel ere eens, men betyde hver sit, som et Beviis at Sprogene komme overeens. Derfor bemærke de Ord, jeg har sat paa min Liste, enten gandske det samme, eller næsten det samme, hos begge Folkslag. Thi havde jeg ikke villet bekymre mig om Bemærkelsen, men kun affrive alle de Lapste Ord, som ogsaa findes hos Ungarerne, men i en anden Mening, saa havde jeg kommet til at udskrive snart den hele Nomenclator.

For det femte, eftersom Hr. Leems Lapste Nomenclator ikke er en fuld- stændig Ordbog, og indeholder ikkun faa sammensatte og afstammende Ord, saa maa Læseren ikke fortryde paa, at der ogsaa i min Fortegnelse forekomme sammensatte og afstammende Ord noget sieldnere, end han maastee ønskede. Men denne Mangel kan tilstrækkelig blive oprettet, naar Leems store Lappiske Lexicon kommer for Dagen.

For det sierte, omendkiønt i Folge 2 Anmærkning. 1 Tabel. det Leemste Bogstav A gielder det samme, som Ungarernes accentuerede Bogstav A', saa er dette dog ikke brugeligt i Endelsen af Verba, thi disse er det viist udtales af Lapperne med en lav Lyd, og som nærmer sig til O. Og var det ikke for Kortheds Skyld, burde dette i den Leemste Skrive-Rigtighed udtrykkes ved et dobbelt A. Ungarerne udtrykke det rigtigen ved et enkelt A. Ikke heller skal nogen

nogen fiære sig om, at nogle Ungarske Verba endes paa Bogstavet K, da alle Lapfke Verba endes paa M; Denne tilfhyeværende Uliighed hæves ved S 11. Desuden har det Leemfke Bogstav s, fom giælder det samme fom Ungarernes sz, i Enden af nogle Ord virkelig den samme Lyd i den Lapfke Udtale, fom Ungarernes s.

Til Slutning dersom jeg ikke nøyagtig nok har oversat paa Latin den Bemærkelse af nogle Lapfke Ord, fom der staaer paa Dansk i Nomenclator, saa beder jeg den gunstige Læser om Forladelse paa mine Fortolkeres Begne.

F O N E T I C O N

paa Hundrede og Halvtredfndstive Ord, fom Ungarerne og
Lapperne have tilfelles.

Det Tal, fom staaer foran det Lapfke Ord, tilkiendegiver Siden i den Lapfke Nomenclator, hoor det følgende Ord staaer. Efter Tallet kommer det Lapfke Ord, saadan fom det skrives af Leem paa anførte Side. Derpaa følge de Anmærkninger af den første Tabel, hooraf jeg har betient mig for at faae det foregaaende Ord affkrevet efter den Ungarske Skrive-Rigtighed, og disse betegnes med Danske Tal. Men de Romerske Tal tilkiendegive Anmærkningerne af den anden Tabel, hoorefter det Lapfke Ord kan forandres til en anden Dialekt. Den næstsidste Pille indbefatter de Lapfke Ord, skrevne saadan, fom det er brugeligt i Ungarn. Endelig forestiller den sidste Pille de Ord, fom Ungarerne nu bruge, saadanne fom de ere at finde i Molnárs Lexicon.

	Det Lapfke Ord skrevet efter den Ungarske Or- thographie.	Molnárs Un- garske Ord.
304. Ælam, skal efter Anmærkning 4. skrives E'lam, betyder hos Lapperne jeg lever, hos Ungarerne hidder dette E'lem, eller E'lek.	E'lam.	E'lem.
Æled, efter Anm. 4. E'led, men efter Anm. II. kan det skrives E'let. Hos Lapperne betyder det Livs Tiid, hos Ungarerne Liv.	E'let.	E'let.]

	Det Lapiske Ord skrevet efter den Ungarske Or- thographie.	Molnárs Un- garske Ord.
Ælle, efter Anm. 4. og naar Bogstavet, det eene l, udelades, Ele, betyder paa Lappisk levende. Ungarernes Elő betyder det samme.	Ele.	E'lö.
Ællo, efter Anm. som før, E'lo. Med dette Navn, siger Leem, betegne Lapperne deres Midler, Rigdomme. Ungarerne kalde E'les Proviant, Forraad af Mad og Drikke, Sødevahre. Dette er Lappernes Rigdomme.	E'lo.	E'lés.
Æletam, efter Anm. 4. E'letam, betyder jeg gjør at leve. Paa Ungarsk betyder E'tetem det samme. Jeg bliver levende igien hidder hos Lapperne E'laszkam, hos Ungarerne E'lesztem.	E'letam.	E'tetem.
377. Nielam bør efter Anm. 8. skrives Nyelam. Det betyder baade hos Ungarerne og Lapperne jeg sluger.	E'laszkam.	E'lesztem.
Af Verbum Nyelem nedstammer Ungarernes Nyely et Sprog. Synes nogen, at dette falder for haardt at udtale, saa er han saa god at udtale det Ord Niuovzh, et Sprog, som staar Sid. 604. af Nomenclator. Et Sprog kalde Lapperne Gyel, hvilket mere nærmer sig til Ungarernes Nyelv.	Nyelam.	Nyelem.
Nielatam efter Anm. 8. Nyelatam, paa Lappisk og Ungarsk jeg tillader at opsluges.	Nyelatam.	Nyeletem.
486. Niaalom skal efter Anm. 1. og 8. nødvendig skrives Nyalom. Det betyder gandske det samme baade hos Ungarerne og Lapperne, nemlig jeg slukker.	Nyalom.	Nyalom.
Af dette Verbum Nyalom udsede Lapperne Nyalme en Mund. Ungarerne kalde Savl Nyál.		
Niaalotam bør efter Anm. 1. og 8. skrives Nyalotam, men kan efter 3. skrives Nyalatam. Betyder	Nyalatam.	Nyalatom.

	Det Lapske Ord skrevet efter den Ungarske Or- thographie.	Molnárs Un- garske Ord.
tyder hos Lapperne jeg tillader at slikkes. Hos Ungarererne er Nyalatom det samme.		
Nialodam bør ligeledes efter 1 og 8. Anm. skrives Nyalodam. Hos Lapperne er det jeg slikker langsom, med Betænktsomhed. Hos Ungarerne er Nyalódom gandske det samme.	Nyalodam.	Nyalódam.
349. Solve, efter Anm. 12. Szolve. Betyder hos Lapperne Mundvigen. Hos Ungarerne hidder Munden Száj, hvori de komme overeens med Carerlerne, som kalde Munden Szu. Estherne kalde ogsaa Munden Szui. Men Røst hidder paa Ungarsk Szo.	Szolve.	Száj.
577. Zulom, kan efter Anm. IX. skrives Sulom, og skal efter Anm. 12. skrives paa Ungarsk Szulom. Betyder hos Lapperne jeg taler. Dette kalde Ungarerne Szolok, eller Szolom.	Szulom.	Szolom.
27. Karodom, efter Anm. 2. Károdam, betyder hos Lapperne, jeg bespottet, forbander. Káromlom, Káromkodom have hos Ungarerne den samme Bemærkelse.	Károdam.	Káromko- dom.
390 Shiaalom skalde efter Anm. 1. og 13. skrives Salom, men kan efter X. skrives Tsalom, og kommer til Punkt og Prikke overeens i Bemærkelsen med Ungarernes Tsalom; Næmlig det betyder hos begge jeg sladder, narrer, spiller, en Bedrager.	Tsalom.	Tsalom.
Shiaalas skrives efter samme og 2. Anmærkningerne Tsalás. Det betyder baade hos Ungarerne og Lapperne Sladder, Bedragerie.	Tsalás.	Tsalás.
Shiallo, efter forrige Anmærkninger betyder saavel hos Ungarerne, som hos Lapperne, en Bedrager.	Tsalo.	Tsalo.
Behager		

	Det Lapiske Ord skrevet efter den Ungarske Or- thographie.	Molnárs Un- garske Ord.
Behager nogen at afskrive Ordene: Shiaalom, Shiaalas, Shiaalo, saaledes efter den Ungarske Orthographie i Kraft af Anmærkning X, at der kommer til at staae Szolom, Szolás, Szolo, saa blive de endda Ungarske, og betyde: jeg taler, Tale, talende.		
284. Aalon dafte. Sammensat af dafte, Been, og Aalon. Betyder hos Lapperne Kind. Paa Ungarsk er áll en Kind, Sage.	Alon.	A'll.
319. Bouvs skrives efter Anm. 3. og 12. Baufsz. Betyder hos Lapperne en Læbe. Ungarerne kalde vel en Læbe Ajak, men Overlæben hidder hos dem Baufsz.	Baufz.	Baufz.
660. Zhialbme kan efter Lappernes Udtale skrives Salme, eller Szemme, og betyder et Øye. Dette kalde Ungarerne Szem, men Finnerne Szilme, Estherne Szim, Carelerne, ligesom Ungarerne, Szem.	Szemme.	Szem.
189. Giet efter Anm. VIII. Kiet, betyder en Zaand. Estherne sige Kázi, Finnerne Keszi, men Carelerne Kez, og Ungarerne Kéz.	Kiet.	Kéz.
12. Garniel efter Anm. 8. og VIII. Karnyel. Betyder hos Lapperne en Albue. Ungarernes Karnyel er sammensat af Kar, en Arm, og nyil, ret ligesom de vilde sige Armens Nabning. Imidlertid kalde Ungarerne ogsaa en Albue Kar.	Karnyel.	Karnyel.
356. Nikke kalde Lapperne en Nakke, Hals, paa Ungarsk hidder det Nyak.	Nikke.	Nyak.
Nauvgos efter Anm. VIII. Nauvkos. Betyder hos Lapperne haardnakked, stivsended. Paa Ungarsk er Nyakos det samme.	Nauvkos.	Nyakos.

	Det Lapske Ord skrevet efter den Ungarske Or- thographie.	Molnárs Un- garske Ord.
62. Mielg bør efter Anm. 11. skrives Miely. Hos Lapperne betyder det et Bryst. Paa Ungarsk hidder det Mely.	Miely.	Mely.
50. Vuor er paa Lapsk Blod. Ginnerne kalde Blod Veri, Estherne Verri, Ungarerne Ver.	Vuor.	Vér.
Vuoris betyder hos Lapperne blodig, hos Ungarerne hidder det véres. Men skrives Leems Vuoris efter Anm. 7. Vöris, saa kommer det overens med Ungarernes Vörös rød, af rød Farve.	Vuoris.	Vörös.
169. Saeppe efter Anm. 4. og XI. E'ppe. Betyder baade hos Lapperne, og Ungarerne, Galde.	E'pe.	Epe.
133. Mirko efter Anm. 5. Mérko, kan og efter VIII. skrives Mérgo. Paa Lapsk betyder det Sorgift, hvilket hidder paa Ungarsk Méreg.	Mérgo.	Méreg.
568. Vuodnom betyder paa Lapsk jeg jager Vildt, hvoraf et vild Dyr hidder hos dem Vuod, hos Ungarerne Vad. Jeg jager kalde Ungarerne Vadáfzom.	Vuod.	Vad.
207. Sorv. bør efter Anm. 3. og 12. skrives Szarv. Hos Lapperne betyder det en Ziort. Ungarerne kalde en Ziort Szarvas.	Szarv.	Szarvas.
209. Zhioaarve skulde efter Anm. 6. og 14. skrives Tsörve, men kommer efter Anm. X. til at skrives Szörve, hidder et Horn hos Lapperne. Hos Ginnerne betyder Szarvi et Horn. Estherne sigte Szarv, aldeles ligesom Ungarerne.	Szörve.	Szarv.
Zhioaarvos efter samme Anmærkninger Szörvos, betyder hos Lapperne Hovedet af et Rensdyr med sine Horn. Horned hidder paa Ungarsk Szarvos.	Szörvos.	Szarvos.

	Det Lapste Ord skrevet efter den Ungarste Or- thographie.	Molnárs Un- garste Ord.
408. Zhiorra efter Anm. 14. Tsorra, betyder paa Lapst en Slot Rensdyr. Paa Ungarst er Tsorda en Slot Horn-Ovæg.	Tsorra.	Tsorda.
389. Niuol efter Anm. 8. Nyuol, betyder hos Lapperne en Piil. Sinnerne sige Nuol, Estherne Nool, Ungarerne Nyil.	Nyuol.	Nyil.
Dolge efter Anm. II. Tolge, betyder en Sier. Ungarerne kalde en Sier Toll.	Tolge.	Toll.
401. Bæse bør efter Anm. 4. og 12. nødvendig skrives Bésze: og efter Anm. VI. Fésze. Betyder hos Lapperne en Rede. Ungarerne sige Fészek.	Fésze.	Fészek.
89. Manne skulde efter Anm. 2. skrives Máne, og betyder hos Lapperne et Røg. Estherne sige Munna, Sinnerne Muna, Ungarerne Mony	Máne.	Mony.
271. Vuosshiam bør efter Anm. 7. og 17. skrives Vösam, men skrives efter V. Fösam, eller efter X. Fözam. Betyder baade hos Lapperne, og Ungarerne jeg koger.	Fözam.	Fözöm.
Vuosshiatam efter samme Anm. Fözatam, betyder hos begge: jeg lader koge.	Fözatam.	Fözetem.
Vuosshius efter forrige Anm. Fözus, betyder baade hos Lapperne og Ungarerne Kogen.	Fözus.	Fözés.
Vuosshie efter Anm. som før, Föze. Saaledes kalde Lapperne en Kog. Hos Ungarerne heder en Koger Fözö, thi en Kog kalde de egentlig Szakáts. Hos Lapperne er Szokos en Ting, som under Kogningen opsvolmer.	Föze.	Fözö.
331. Malées bør efter Anm. 2. skrives Málés. Hos Lapperne betyder det alt Slags Mad. Ungarerne kalde en Art sød Røge, som Almuen spiser, Málé.	Máles.	Málé.

<p>498. Vuoigi skal efter en Laps Udtale skrives Voj. Det betyder hos Lapperne Smør. Sinnerne og Estherne sige ogsaa Voj, Ungarerne Vaj, Smør.</p>	<p>Det Lapske Ord skrevet efter den Ungarske Or- thographie. Voj.</p>	<p>Molnárs Un- garske Ord. Vaj.</p>
<p>373. Toppetalam betyder hos Lapperne jeg op- ammer, opdrager, og synes at være beslægtet med Táplálom, som hos Ungarerne betyder gandske det samme.</p>	<p>Toppeta- lam.</p>	<p>Táplálom.</p>
<p>98. Bæresh, efter Anmærkn. 4. og 13. bør endelig skrives Béres. Hos Lapperne betyder det alle Zuns- egne, saa mange, som høre hjem i et Zuus. Ungarerne kalde et vist Slags Tjeneste. Tyende Béres.</p>	<p>Béres.</p>	<p>Béres.</p>
<p>8. Sakko, efter Anm. 12. skrives Szako. Hos Lapperne betyder det Herkomst. Og de have mange smukke nedstammende Ord, men som nu ey mere ere bekjendte hos Ungarerne. Det eeneste Ord, de endnu bruge i saadan en Mening, er Szakott. Hvorfore: ágyábul Szakott, bemærker hos dem: Sød, aflet af det Egteskab.</p>	<p>Szako.</p>	<p>Szakok.</p>
<p>141. Giærmom bør efter Anm. 4. og 10. skrives Gyérmom. Hos Lapperne bemærker det, jeg kom- mer til Fornuftens Brug, af Stamme Ordet Gyérmé, Fornuft, Forstand. Ungarerne kende hverken dette Ord, eller dets Stamme, eller de an- dre Derivata. Dog er Navnet Gyermek meget bekjendt, hvormed de betegne Børn, eller dem, som komme til Fornuftens Brug. Hvo skulde vel have troet, at man hos Lapperne skulde søge efter Oprindelsen og Stammen til dette Ord? Men Un- garerne skal finde mange flere af dette Slags, der som de behage at igiennemlæse Lecms nye Lappiske Lexicon.</p>		

	Det Lapste Ord skrevet efter den Ungariske Or- thographie.	Molnárs Un- gariske Ord.
137. Miel, betyder hos Lapperne Vid, Mem- me. Esthlænderne kalde det Meel. Ungarerne Elme, som ved et Anagrama.	Miel.	Elme.
Ligesaadant et Anagramma giøre de af det Lap- piske Kerefz, som betyder en Lappisk Slæde. (Pulk) Thi Ungarerne kalde Vogne og Slæder Szeker.	Kerefz.	Szekér.
284. Duouvdam, skrives Anm. 7. og II. Tuo- dom. Hos Lapperne betyder det jeg veed. Hos Ungarerne er Tudom, eller Tildok det samme.	Tuodom.	Tudom.
Duodatam, efter samme Anmærkninger Tuo- datam, betyder jeg gjør at vides. Hos Ungarerne har Tudatom samme Bemærkelse.	Tuvdatam.	Tudatom.
Duttevas, betyder hos Lapperne den Ting, som vides, kiendes. Hos Ungarerne er Tuttas en bekiendt, almindelig kundbar Sag.	Tuttevas.	Tuttas.
Tuodos, efter Anm. 7. Tudos, betyder hos begge Vidende, Kiendende.	Tudos.	Tudos.
521. Bisom, efter Anm. 17. Bizom, betyder hos Lapperne: jeg staaer fast. Men hos Ungarerne: Jeg forlader mig fast paa.	Bizom.	Bizom.
Bisoladam, Bisodom, Bisotam. Jeg stræ- ber efter at være fast. Hos Ungarerne findes og- saa Ord, som ligne disse: Bizodalom, Biztam.	Bizoladam.	Bizodalom.
522. Bissol, efter Anm. 17. Bizol, betyder hos Lapperne fasteligen. Ungarerne kalde fasteligen, visseligen Bizony.	Bizol.	Bizony.
110. Onokostam, efter Anm. 3. Anakosztam, betyder hos Lapperne jeg mistænker. Det synes at nærme sig til Ungarernes Gyonokosztam, jeg har mistænkt, jeg mistænker hidder hos Ungarerne Gyanokozok.	Ana'ofz- tam,	Gyano- kóztam.

	Det Lapfke-Ord skrevet efter den Ungariske Or- thographie.	Molnárs Un- garfke Ord.
653. Onokosat, efter samme Anm. Anakoszat, betyder mistænkelig. Ungarerne kalde Mistænke Gvanokozás, og mistænkelig Gyanokozo.	Anakosat.	Gyano- kozás.
109. Vikke, efter Anm. 5. Vékke, betyder hos Lapperne Vildfarelse, Seyl. Hos Ungarerne er Véték, eller ogsaa Vétke, det samme.	Vékke.	Vétke.
252. Vaidam, Vaidelam, betyder hos Lapperne jeg klager, anklager. Ungarerne sige Vádolom.	Vaidelam.	Vádolom.
478. Zhiaskom, efter Anm. 14. Tsaskom, betyder: Jeg slaaer, støder. Ungarernes Tsapom bemærker det samme.	Tsaskom.	Tsapom.
536. Rangastam, efter Anm. 2. og 12. Rángáztam, betyder: Jeg slaaer. Ungarernes Rangasztom er jeg trækker frem og tilbage, hvilket gjerne skeer, hvor Hug uddeles.	Rán- gáztam.	Ran- gáztom.
626. Væratam, efter Anm. 4. Vératam, er hos Lapperne: Jeg straffer, giver Hug. Hos Ungarerne betyder Veretem jeg gjør at faae Hug. Men jeg giver Hug, kalde de Verem.	Veratam.	Veretem.
536. Schiiggom, og efter Anm. 13. Sigom, men efter X. Tsigom, betyder hos Lapperne jeg straffer, revser. Som ogsaa Tsigolam, Tsigodalom. Ungarernes Tsigázom er jeg legger paa Pine, Bænk, Tsigázo, en Bøddel, Tsigá, dennes Presse, Skue.	Tsigom.	Tsigázom.
185. Zhiærom, efter Anm. 5. Zhiïrom, og efter X. Sirom, betyder jeg græder. Ungarernes Sirom er det samme.	Sirom.	Sirom.
Zhiærolas, efter samme Anmærkninger Sirolás, betyder i Graad. Ungarerne kalde den Sirolás, Siratás, Sirás.	Sirolás.	Sirolás.

	Det Lapiske Ord skrevet efter den Ungarske Or- thographie.	Molnárs Un- garske Ord.
Zhiærotam, efter forrige og 3. Anmærkninger Sirátam, betyder hos Lapperne jeg græder, hos Ungarerne jeg begræder.	Siratam.	Siratom.
252. Biegom, er hos Lapperne jeg huler, og bruges ligesaavel om Dyr, som om Mennesker. Un- garerne kalde det Bögök.	Biegom.	Bögök.
194. Buoshie, skrives efter Anm. 7. og 13. Bufe. Hos Lapperne betyder det Bitterhed, Smerte. Ungarerne kalde Sindets Bitterhed Bú, og Búfos bitter.	Bufe.	Búfos.
176. Addom er hos Lapperne jeg giver, til- lægger. Jeg holder ikke med dem, som mene, at det kommer af Latinerens <i>ad. lo</i> , jeg giver til; ef- tersom Ungarerne ogsaa sige, Adom, jeg giver, tillægger.	Adom.	Adom.
Addetam, betyder jeg gjør at gives. Un- garerne sige Adatom.	Adetam.	Adatom.
Adde, betyder den, som giver. Paa Ungarsk Adó.	Ade.	Adó.
Adaldak, betyder paa Lappisk en Gave. Paa Ungarsk kunde det bemærke en given Ting; Thi egentlig hidder en Gave Ajándék.	A'daldak.	A'daldak.
Addaltas, Sindeløn. Saadanne en Drikke- Penge kalde Ungarerne A'ldomás.	A'daldas.	A'ldomás.
330. Mæredam, efter Anm. 4. og II Méretam, betyder hos Lapperne jeg maaler. Hos Ungarerne er Méretem jeg tillader at maales, men jeg maa- ler kalde de Mérem.	Méretam.	Méretem.
Mærre, efter Anm. 4. Mére, betyder et Maal. Ungarerne kalde det Mérö, eller Mérték.	Mére.	Mérö.

	Det Lapiske Ord skrevet efter den Ungariske Orthographie.	Molnárs Ungariske Ord.
653. A'rvo, betyder Prisen paa en Ting, som er tilfals. Ungarerne kalde det A'r, Aro, Arolok, jeg falbyder.	A'rvo.	A'r.
497. Zhieppe, efter Anm. 14. Tsepe, men efter X. Szepe, betyder hos Lapperne smukt, konstig. Ungarernes Szép er det samme.	Szepe.	Szép.
206. Amees, efter Anm. 4. og IX. Améz, betyder indfyldt i Zonning. Dette Ord bruges egentlig om Egtesfolk, som om man vilde sige: Min allersødeste! Paa Ungarisk hidder Zonning Méz.	A'méz.	Méz.
511. Lcigie, skal efter Anm. 10. skrives Loigy, betyder mild, blød, sagmodig. Ungarernes Lágý er aldeles det samme.	Loigy.	Lágý.
624. Uigio, efter Anm. 9. Uigyo, betyder undseelig, eensoldig, og er vanskeligt at udtale, ligesom Ungarernes Egyigyö, der betyder gandske det samme.	Uigyo.	Egyigyö.
222. Bilam, efter Anm. V. Vilam, betyder hos Lapperne jeg glimrer, lynet. Hos Ungarerne er Villam et Lynild, af det Verbum Vilamlök, jeg lynet, blinker.	Vilam.	Villam.
Vielgad, hos Lapperne et Lys, Hvidhed. Ungarerne kalde et Lys Világ, lys világos.	Vielgad.	Világ.
536. Suongiar, efter Anm. 7. og 10. Sungyar, en Soelstraale. Hos Ungarerne er Suggár gandske det samme.	Sungyar.	Suggár.
49. Shiælgad, efter Anm. 4. og X. Tsélgad, betyder hos Lapperne straalende, straalesfuld. Ungarerne kalde en Stierne Tsillag.	Tsélgad.	Tsillag.
35. Zavagak, efter Anm. 16. og VI. Tzafagak, betyder Baand af uldene Traade, med Lin-Traade beprydede, som Lapperne haver hængende foran under	Tzafagak.	Tzafran-gak.

	Det Lappie Ord skrevet efter den Ungarske Or- thographie.	Molnárs Un- garske Ord.
der Bæltet. (See Leemis Nomenclat. pag. 36.) Disse ere ogsaa i Brug hos Ungarerne, og kaldes, Tzafrangak.		
183. Rontzas, efter Anm. 3. Rantzos, betyder hos Lapperne sammenfoldet, hos Ungarerne ryn- ket, foldet.	Rantzos.	Rántsos.
278 Gaure, naar <i>au</i> forandres til <i>ö</i> , bliver Göre, og betyder hos Lapperne krumt, bøyet. Ungarerne kalde dette Görbe.	Göre.	Görbe.
58. Vuofs, efter Anm. 7. og V. Buvs, betyder hos Lapperne gavmild, breed, hvilket hidder hos Ungarerne Büv.	Buvs.	Büv.
593. Kuorras, efter Anm. 7. Kurás, betyder tom. Ungarerne kalde det üres.	Kuras.	üres.
42. Ruddoi, efter Anm. II. Rutoi, betyder hos Lapperne den, som gierne besudler sig. Un- garerne kalde dette Rút.	Rutoi.	Rút.
Rudodom, kan efter Anm. II. skrives Ruto- tom, betyder jeg smitter, anstryger. Ungarernes Rutitom er aldeles det samme.	Rutotom.	Rutitom.
620. Ruodzh, efter Anm. 7. og 11. Ruty, be- tyder styg, grim. Hos Ungarerne hidder hæslig Rut, Hæslighed Rutság, jeg beegner med Skieldsord Rutólom.	Ruty.	Rút.
481. Poikom, betyder hos Lapperne jeg harkter ud. Ungarerne kalde jeg harkter ud, spytter ud Pököm.	Poikom.	Pököm.
Poik, betyder hos Lapperne det opharkede, hos Ungarerne Spyt.	Poik.	Pok.

	Det Lapfke-Ord frevet efter den Ungariske Or- thographie.	Molnárs Un- gariske Ord.
374. Elam, efter Anm. 4. Elam, betyder hos Lapperne jeg forbliver, opholder mig paa et Stæd. Hos Ungarerne hidder ogsaa jeg forbliver Elek, ligesom jeg lever her.	Elam,	Elek.
165. Mæggam, efter Anm. 4. Mégám, betyder hos Lapperne jeg gaaer, spadserer. Hos Ungarerne er Megyök det samme.	Mégam.	Megyök.
Balgom, Balgadam, jeg vanker hid og did. Ballagok er hos Ungarerne aldeles det samme.	Balgadam.	Ballagok.
Aagam, med Aspiration foran Hagom, betyder hos begge jeg gaaer, klaver op.	Hagom.	Hágok.
Aagodom, med Aspiration foran Hagodom, jeg gaaer langsom. Hos Ungarerne betyder Hágodok aldeles det samme.	Hagodom.	Hágodok.
482. Gud'ó, skal hos Lapperne bemærke Sejldug, et Slags Væv, de Reysfende breder over deres Puk Pak. Pakket selv kalde Ungarerne Gunya, men Telret, som strax forfærdiges af dette Sejldug, Gunyho.	Gudjo.	Gunya.
73. Vagie, bør efter Anm. 9. skrives Vagy, og betyder paa Lappisk en Dal. Paa Ungarisk hidder en Dal Völgy.	Vagy.	Völgy.
Var, betyder hos Lapperne et Bierg, som gemeentlig er stenigt, hvorfra man har en lang Udfigt. Ungarernes Fæstninger ere som tiest anlagte paa Bierge, og dem kalde de Vár, Byer med Volde og Muur om Város, og dette Ord Var forekommer ligesaa ofte i et Laandkort over Ungarn, som i et over Finmarken.	Vár.	Vár.
Vardom, Varodom, betyder jeg staaer paa et Bierg, som paa et Vagt-Taarn, og seer ud.	Várdom.	Várom.
Ettt	Várom	

	Det Laapste Ord skrevet efter den Ungarske Or- thographie.	Molnárs Un- garske Ord.
Várom betyder paa Ungarsk jeg venter, varter, og et Vagt-Taarn hidder Várta.		
73. Merze, betyder en Markt . Ungarerne kalde den Mezö.	Merze.	Mezö.
26. Ride, skrives efter Anmerk. 5. og II. Réte. Hos Lapperne er det en Eng . Ungarerne kalde den Rét.	Réte.	Rét.
188. Garde efter Anm. 2. og VIII. Kárte, bety- der et Gierde . Hos Ungarerne er Kert en Sauge med Gierde om , og jeg sætter Gierde om , kalde de Keritem.	Kárte,	Kert.
497. Suine, efter Anm. 12. Szuine, betyder hos Lapperne Seste-Rumpe , (en Urt saa kalder) hvilken de tørre, og bruge i Handsker og Sko , for at holde Kul- den ude, og er Høe meget liig. Ungarerne kalde Sze Széna.	Szuina.	Széna.
73. Autzhia, efter Anm. 16. Autza, betyder hos Lapperne en snæver Dal imellem to Høye . Un- garerne kalde en Gade , som bestaaer af to Rader Suse , Utza.	Autza.	Utza.
632. Zhiaetze, efter Anm. 14. og 16. Tsatzé, betyder hos Lapperne Vand , og har meget liden Overeenstemmelse med det Ungarske Viz Men Fin- nerne kalde Vand Vezi, Esthlænderne Veszzi, Carelerne Vez.	Tsatzé.	Viz.
566. Faule, betyder hos Lapperne en Søe . Un- garerne kalde Flode Folyo-viz, som om de vilde sige flydende Vand .	Faule.	Fol.
402. Arve, efter Anm. 2. A'rve, paa Lappisk Regn . Ungarernes A'rviz er Vandenes hastige Overstyllelse .	A'rve.	A'rviz.

	Det Lapfke Ord frevet efter den Ungarfke Or- thographie.	Molnárs Un- garfke Ord.
537. Revzhia, betyder hos Lapperne en Strand- bræd, fom er frie for store og smaae Stene, eller, hvor Landgangen fra Baadene falder maglig. Ungarerne kalde et Vadstæd, og hvor man kan sette over Floden med en Baad, Rév.	Revtsa.	Rév.
240. Jegn, bemærker hos Lapperne Jis. Un- garererne kalde den Jég.	Jegn.	Jég.
Vuodzhie, efter Anm. 7. og VI. Fodzhie, men efter 11. Fodye. Leem siger, at det betyder Jis. I sig selv bemærker det Frost (Aarsagen til Jis). Hos Ungarerne hidder Frost Fagy.	Fodye.	Fagy.
Vuodzhiom, efter de samme Anm. Fodyam. Her har Leem Ret, naar han siger, at det betyder: jeg fryser til. Dette samme hidder paa Ungarf Fagyok.	Fodyam.	Fagyok.
273. Basked, efter Anm. 17. og VI. Fázed, betyder hos Lapperne: Slingerne kille af Kuld. Det er koldt, kalde Ungarerne Fazik, og jeg fryser, Fázok.	Fazed.	Fázik.
283. Zhiidn, skrives efter Anm. IV. og X. Szinn. Betyder paa Lappisk Kul. Ungarerne kalde det Szén.	Szinn.	Szén.
46. Kov, efter Anm. V. Kop, betyder et Bil- lede. Paa Ungarf hidder det Kép.	Kop.	Kép.
453. Top, bemærker en Skede, denne kalde Ungarerne Tok.	Top.	Tok.
207. Zhieek, efter Anm. VIII. og X. Szeg, be- tyder hos Lapperne et Hjørne, hos Ungarerne et Som. Men et Hjørne kalde Ungarerne Szeglet.	Szeg.	Szeglet.
347. Luokko, efter Anm. 7. Luko, betyder et Hul. Paa Ungarf hidder det Lyuk.	Luko.	Lyuk.

	Det Lapfke Ord skrevet efter den Ungarfke Or- thographie.	Molnárs Un- garfke Ord.
583. Daukom, efter Anm. VIII. Daugom, jeg tillukker, tilstopper. Ungarerne kalde det Dugom.	Daugom.	Dugom.
289. Lok, betyder hos Lapperne en Laas. Un- garerne kalde den Lakat, Finnerne og Esthländerne Lucku.	Lok.	Lakat.
Deraf kommer det Lappifke Verbum Lokatam, jeg lukker i Laas, hvilket Ungarerne kalde Laka- tolom.	Lokatam.	Lakatom.
528. Duorbom, efter Anm. 7. Dorbom, betyder at kaste smaa Steene ud. Hos Ungarerne er Do- bom, jeg kaster ud.	Dorbom.	Dobom.
528. Kedge, betyder hos Lapperne en Steen. Ungarerne kalde den Kö, Carakterne Köv, Finnerne Kövi.	Kedge.	Kö.
647. Liesto, betyder langfomt, fagtfærdigen. Dette hidder paa Ungarfif Laffan.	Laffo.	Laffan.
432. Laazhiidam, efter Anm. I. og X. Laffi- dam, betyder jeg fagtnes, giver efter af Sidfif- hed. Ungarernes Laffodom er gandske det samme.	Laffidom.	Laffodom.
197. Jottel, betyder hos Lapperne hafstigen, fnarligen. Hos Ungarerne betyder jöttel, jött, han kom fnarligen, hafstigen, ret fom ved en Igentagelfe af foregaaende Ord, han kom kom- mende.	Jottel.	Jöttel.
371. Jorgom, Jorgidom, betyder: jeg dreyer om fom et Hjul, dreiver rundt. Dette udtrykke Ungarerne ved Forgom, Forditom, Forgotom.	Jorgom.	Forgom.
539. Vaanam, efter Anm. I. og 3. Vonam, be- tyder hos begge: jeg trækker, udstrækker.	Vonam.	Vonom.
Vaanatam, Vaanatalam, Vaanadaddam, figer Leem bemærke det samme, fom ovenftaaende. Hos Ungarerne	Vonatam.	Vontatom.

	Det Lapfke-Ord ffrevet efter den Ungarfke Dr- thographie.	Molnár's Un- garfke Ord.
Ungarerne er Vantatom, jeg tillader at trækkes, Vonogatam, Vonzom, jeg trækker.		
190. Rokkal, betyder hos Lapperne en Rok ; Rokka hidder aldeles det samme hos Ungarerne.	Rokkal.	Rokka.
268. Zhiuolm, efter Anm. 7. og 14. Tsolm, men efter XIV. Tsom. Saaledes har ogsaa en Lap udtalt, det betyder hos Lapperne en Rnude . Denne falde Ungarerne Tsomo.	Tsom.	Tsomo.
Zhiuolmam, efter de samme Anm. Tsomam, betyder hos begge, jeg gør Rnude .	Tsomam.	Tsomom.
Zhiuolmodam, efter Anm. som før, Tsomo- dam, betyder hos Lapperne, jeg binder i Rnude . Un- garerne falde det Tsomozom.	Tsomo- dom.	Tsomo- zam.
562. Zhiagges, efter Anm. 14. og VIII. Tsakes, betyder hos Lapperne en Sæk . Ungarerne falde den Zsák. Molnár skriver Sák.	Tsakes.	Zsák.
342. Gask, efter Anm. 12. og VIII. Kaszk, be- tyder det mellemste, paa midderste Stæd , Kószk betyder det samme hos Ungarerne.	Kaszk.	Kószk.
23. Vaala-Kest, efter forige Anm. Vala-Keszt, sammensat af Keszt paa mellemste Stæd , betyder hos Lapperne inden for Skulderbladene . Dette samme hidder paa Ungarf Vála-Kószk.	Vala- Keszt.	Vála- Kószk.
195. Bælle, efter Anm. 4. og VI. Féle, betyder hos Lapperne det halve . Hos Ungarerne er Fél det samme.	Féle.	Fél.
187. Vare, efter Anm. V. Báre, en Onske-Par- tikél , gid! Ungarerne sige Bár.	Báre.	Bár.
55. Eric, eller Erydi, efter Anm. 11. Eridy, betyder hos Lapperne, pak dig din Vey herfra! Ettt 3 gaae	Erijdi.	Eredgy.

	Det Lappiske Ord skrevet efter den Ungarske Or- thographie.	Molnárs Un- garske Ord.
gaae bort! Det kommer overeens med Ungarernes Eredgy, som betyder det samme.		
Fuos, efter Anm. 7. Fus. Lapperne bruge det til at jage Hunde bort. Ungarerne betiene sig ogsaa deraf, til at vise Mennesker fra sig. Hundene gienne de bort, ved at sige: Tzoki.	Fus.	Fuss.
589. Boddo, betyder hos Lapperne Tiid; Denne kalde Ungarerne üdö. Ungarernes Hilsemaade er: Jó üdöt! men Lappernes buorre idet.	Boddo.	üdö.
612. Niarzo, bør efter Anm. 8. skrives Nyárzo, betyder hos Lapperne den Tiid, da Sneen optøer. Ungarerne kalde Sommeren Nyar. Sjøend denne tøer ikke Sneen i Finmarken.	Nyárzo.	Nyár.
649. Dalve, er paa Lappisk Vinter. Denne kalde Ungarerne Tél, men Soraar Tavafz.	Tálve.	Tél.
356 Ja, en Lap har udtalt det Ije, det betyder Nat. Finmerne sige Yo, Ungarerne Ej, hvoraf E'jel om Natten.	Ja.	Ej.
8. Nogom, betyder hos Lapperne, jeg hviler. Svile hidder paa Ungarsk Nyugodalom, j. g hviler Nyugszom.	Nogom.	Nyugszom.
Aigie, bør efter Anm. 10. skrives Aigy. Det betyder paa Lappisk let Søvn. Paa Ungarsk hidder Søvn álom, men en Seng kalde de ágy.	Aigy.	A'gy.
560. Vuojjom, efter Anm. 7. og V. Bujom, betyder paa Lappisk, saaledes at komme under Vandet, at Tingene bliver borte for Øynene. Paa Ungarsk er Buvom, eller Buom i Almindelighed, jeg lister mig bort fra eens Øyne.	Bujom.	Bujom.

3 at giøre Forstiel imellem Graderne af Blodsforvandtskab, og at give dem Navne, er det Lappiske Folkslag ligesaa noyagtig og overflodig, som Ungarerne.

verne. Thi naar Ungaren kalder sin ældre Broder Bátya, sin yngre ötse, sin ældre Søster Néne, den yngre Huga; Saa have Lapperne et Ord til at betegne en Farbroder, som er ældre end Faderen, eet andet, hvormed de tilkiendegive en yngre. Tilgemaade kalde de en Moster, som er yngre end Moderen anderledes, end den som er ældre, anderledes Børnene af en ældre Broder end af en yngre. Heraf skal jeg anføre nogle.

En Fader hidder paa Lappisk Atzhie, eller Atye, paa Ungarsk Atya.

En Moder kaldes hos Berg-Lapperne Ædne, hos Søe-Lapperne Ænne, og Navnet kommer overeens med Ungarernes Anya. Men at man nu kan see Ligheden i affixa; En Lap kalder: Min Fader, Atyam. Min Moder, Ænnam. Din Fader, Atyád. Din Moder, Ænnád, aldeles ligesom Ungarerne. Thi hos os sige vi og Atyám, (min Fader) Atyád, (din Fader) Anyám, (min Moder) Anyád. (din Moder)

En Broder kalde Lapperne Veelj, eller efter forige Anmærkninger Féel. Dette Ord betyder hos Ungarerne det halve, og de bruge det, naar de vil nævne en Hustru, da kalde de hende Feleség, ligesom det halve af sig. Lapperne kalde en Hustru Akka, et Fruentimmer i Almindelighed Niszszon, Ungarerne Aszszony.

Afkom kalde Lapperne Menna. Ungarerne give en Sønne-Kone det Navn Meny, en Søsternø Meny-Aszszony.

En Far og Mor-Fader hidder paa Lappisk Aigie, eller rettere A'gy. Ungarerne kalde en Far og Mor-Fader ös, men en Broder-Kone A'ngya. For Resten er A'gg hos Ungarerne en ældgammel Mand.

En Far og Mor-Moder hidder hos Lapperne Akko, hos Ungarerne ükkö, men en gammel Kiærling kalde Ungarerne A'gno.

En Søster-Søn kalde Lapperne Næp. Ungarerne kalde en Sviger-Moder Nap.

Ens Kones Søster kaldes hos Lapperne Sivju, hos Ungarerne hidder en Mands Broder Sü.

En Sader eller Moder-løs paa Lappisk Oaarbes, eller rettere Arves.
Paa Ungarisk Árva.

Det Barn, som kommer til Verden ved sidste Barsel, hidder hos begge
Vakarts.

Skulde nogen synes, at nogle Lappiske Ord vige for langt fra de Ungariske, kan man sikker udelade dem af denne Fortegnelse; Der blive dog over Hundrede tilbage, hvilkes Overeenstemmelse med de Ungariske end ikke den strangeste Domsmer skal kunne kalde i Tvivl. Og omendkiønt dette er i sig selv et stort Antal, saa skal det dog blive langt større, naar jeg giver Resten, jeg har opskrevet i min Tegnebog, som og den Mængde, der er at finde i Leems store Lappiske Lexicon, og jeg skal ved Lejlighed undersøge, i Trykken. Thi nu tillader hverken den Korthed, jeg har foresat mig at besitte mig paa i denne Afhandling, eller Mangel af fornøden Tid, mig at være vidtloftigere.

S. 9.

At Ungarernes og Lappernes Sprog er det samme, bevises af
Declinatio Nominum, Comparatio Adjectivorum, Dimi-
nutivorum Dannelselse, og Brugen af Tælle-Ord.

(Numeralia.)

Endskiønt jeg har anført temmelig mange Ord, og havde kunnet anføre endnu langt flere, hvoraf man vist klarligen kan see, at det Ungariske og Lappiske Sprog komme overeens med hverandre, saa har jeg dog holdet for, at jeg ikke burde standse her. Jeg vil gaae længere frem, og undersøge endog disse Talens Parter Nomina, Pronomina og Verba efter Sprogkonstens Proeve. Kan jeg vise, at ogsaa disse Talens Parter bruges paa eens, eller næsten eens Maade, af begge Folkslag, saa seer jeg nu intet mere at være tilbage, som Læseren kunde udfodre til suidkommen at bevise min Paaastand.

Om Nomen.

Her er tre Ting at betragte: Genus, (Kionnet) Numerus, (Tallet, det siges om) og Endelsen af Casus. Hos Ungarerne er der ingen Forskiel paa Genus, hverken i Henseende til Artikkel, eller Endelse. De Navne, som tillægges Dyrene af forskiellig Kion, ere særskilte, og tilskiendegive for sig selv
denne

denne Forskiellighed. Det samme ere alle disse Sprogkyndige eenige om, at være Brug hos Lapperne og Finnerne, og de forklare sig ikke ild, naar de sige: At alle Lappiske Ord henhøre til alle Genera. Numeri ere for nærbærende Tid hos Ungarerne To: nemlig Singularis, (naar der tales ifkun om een) og Pluralis, (naar det er meer, end een). Foruden disse har jeg endnu hos Lapperne i Finmarken fundet Dualis, (naar der tales om To) noget, som næsten er sædvanligt i alle Østerlandske Sprog. Sandt at sige, gjorde denne Ullighed mig noget uroelig. Thi jeg frygtede for, at sagde jeg, det ey var længe siden, at Numerus Dualis var gaaet af Brug hos Ungarerne, jeg da skulde sige noget, hvorfor jeg ingen Grund havde, og som maatte forekomme nogle mindre troes værdigt. Medens jeg var bekymret herfor, saae jeg i Hr. Gananders Grammatik, som er skreven for de Svenske Lapper, og see! der fandt jeg Sid. 12. denne Anmærkning: Mærk! siger han, *Dualis forekommer allene in statu affixo*. Siden efter læste jeg Hr. Stelstrøms Grammatik igiennem, som ligeledes er skreven for Lapperne, og mærkede, at hvor han handler om Nomina, taler han ikke eet Ord om Numerus Dualis. Men Sid. 52. har han disse mærkelige Ord: Omendskiont Numerus Dualis i Verba ikke megeret i Brug, har jeg dog villet anføre det her, at, om det engang skulde forekomme, det da ikke skulde være gandske ubekiendt. Og den Finniske Grammatik, som er kommen ud i Åbo, melder ingenstæds, enten i Nomina, eller Pronomina, eller Verba om Numerus Dualis; Som dette Numerus ogsaa ey er at finde nogenstæds i den Esthiske Grammatik. Efter at jeg har seet dette, saa kan jeg gandske sikker paaftaae, at Numerus Dualis er saa meget mindre i Brug, som de Folk, der have dette Sprog, ere længere borte fra Nord; Og eftersom det allerede mangler i Finland og Esthland, bør man ikke søge efter det i Ungarn. Hvorledes Endelsen af Casus er hos Lapperne i Finmarken, skal jeg udskrive af Leems Grammatik. Men det er at mærke, at jeg med Billie gaaer Ablativus forbie, siden jeg et andet Stæd skal tale derom.

Numerus Singularis.

Nominat. er foranderlig.
Genit. som Nominat.
Dativ. paa i.
Accus. som Nominat.
Vocat. som Nominat.

Numerus Pluralis.

Nominat. paa k.
Genit. paa i.
Dativ. paa di.
Accus. paa t.
Vocat. som Nominat.

Er det saa, som Leem siger, at regeltet har Nominativus, Genitivus, Accusativus og Vocativus i Singularis Numerus eens Endelse, saa gietter jeg, at det Lappiske Sprog nu er i Afstaaelse. Thi skal man allene af Forbindelsens Mening slutte sig til, om et Ord staaer i Genitivus, eller Accusativus, eller Nominativus, bliver Talen ligesom deres, der s. E. ikke tilgavns forstaae Latin, og udsige alle Ord i Nominativus. Denne Formodning bestyrker Hr. Leem selv, naar han siger Sid. 14. i hans Grammatik: At der findes nogle uregelterte Ord, som vige fra den foregaaende Regel, og anfører tre Exempler, hvori Genitivus og Accusativus virkelig ere særskilte fra Nominativus. Hvad om disse heller burde gielde som Regel for de andre? Men dette er ifkun en Formodning.

Førend jeg taler om den Endelse af Casus, som er brugelig hos Ungarerne, vil jeg skrive de Endelser til, som Esthlænderne, Finerne og Lapperne i Sverrig bruge. Deraf skal man see, hvor meget man kan, og bør jost i dette Stykke give Dialekternes Forskiellighed Skyld for, da alle Lærde, og de Forfattere selv, som have skrevet Grammatiker for disse Folkeslag, bevidne og tilstaae eenstemmigen, at det er Dialekten allene, hvori disse Folkes Sprog ere hinanden ulige.

Den Esthiske Dialekt.	Den Sinniske i Abo.	Sielfstrøms Lappiske.
Nom. er foranderlig.	Nom. er foranderlig.	Nom. er foranderlig.
Gen. paa a.	Gen. paa en, in.	Gen. paa n.
Dat. paa ale, al.	Dat. paa lle.	Dat. paa s, i.
Acc. paa t.	Acc. paa a, aa.	Acc. paa m, b.
<i>Pluralis.</i>	<i>Pluralis.</i>	<i>Pluralis.</i>
Nom. paa ad.	Nom. paa t.	Nom. paa h.
Gen. paa atte.	Gen. paa ten.	Gen. paa i.
Dat. paa le, aile.	Dat. paa lle.	Dat. paa id, it.
Acc. paa aid, id.	Acc. paa a.	Acc. paa id, it.

Hr. Sielfstrøm lægger dette til: "Dativus og Accusativus har to Slags
 " Endelser, paa s og im, paa m og b. Hvilket kommer af Dialekternes
 " Uliighed. Thi den Sydlige Dialekt har i Dativus s, i Accusativus m.
 " Men den Nordlige har Dativus paa i, Accusativus paa b. Dette er ogsaa
 " brugeligere, saa at den første Endelse paa s og m veed ingen af i heele Lap-
 " marken,

"marken, dem undtagne i Ungermannien." Eftersom det heraf er klart, at Casus ikke have den samme Endelse hos Lapperne i Finmarken, som hos de andre, ja at Lapperne selv i Sverrig ey ere eenige; hvor er det da at tænke, at Lapperne skulde komme overeens med Ungarerne? I det ringeste danne disse Nominativus Pluralis seldkommen paa samme Maade, som Ungarerne. Thi ligesom disse, for at faae Pluralis, legge til de Ord, der endes paa en Vocal, det Bogstav k, saa giøre Lapperne ogsaa; og ligesom Lapperne føye til de Ord, der endes paa en Consonant, den Stavelse ak, eller rettere aak, saa føye Ungarerne den Stavelse ok til, hvilke efter tredie Anmærkning af første Tabel have eens Lyd. Naar en Ungar skulde giøre Pluralis af det Lappiske Ord Rokkadusa, saa vilde han sige Rokkadusák, og naar han udtaler Ordet Zhioaarvos, eller Sarvos (som har Zorn) i Pluralis, siger han Sarvalok, aldeles ligesom Lapperne, som er at see af Leems Grammatik Sid. I. og 6. Fremdeles endes Genitivus i Numerus Pluralis hos Lapperne paa i, hos Ungarerne paa é, hvilke Bogstaver man igien seer af femte Anmærkning paa første Tabel, have den samme Lyd. Hos Leem endes Dativus paa i, Accusativus ligesom Nominativus, hos Ungarerne endes Dativus paa nak, eller nek, og Accusativus paa at, eller et, eller ot, og Pluralis skielner ikke fra Singularis, uden i Henfende til Forøgningen, da disse Stavelser legges til Nominativus Pluralis (som faaer eet Bogstav eller Stavelse mere). Deraf seer Læseren tydelig, at Lapperne i Finmarken komme mere overeens med Ungarerne, end med Estherne, Finnerne og Raboe-Lapperne i Sverrig, hvilket vist neppe kunde ventes. Ja disse ligne hinanden endog mere, end de Tydske og Danske ligne hverandre. Thi foruden at de Danske, i Stæden for de Tydske, naar de declinere Nomina, sætte Artiklen der, die, das foran, sætte de Artiklen bag efter, saa forbinde de den desuden saaledes med Nomen, at en Tydsk neppe kan forstaae dem. Thi naar Tydskten siger: der Herr, des Herrn, siger den Danske: Herren, Herrens. I Pluralis siger Tydskten: die Herren, der Herren; men den Danske: Herrerne, Herrernes. Det bliver da endog i dette Stykke sandt, at der er mindre Forskiel i Dialekt imellem Lapperne og Ungarerne, end imellem de Danske og Tydske.

Om Nomina Adjectiva.

Heri bør to Ting komme i Betragtning: Sammensigning iglennem Grader, (Comparatio per gradus) og deres Forbindelse (Constructio) med Substantiva. Men i hvor mange Regler end Hr. Leem foreskriver, hvortledes man skal bære sig ad at danne Comparativa, saa kan det dog lade, som at han enten

havde skrevet dem allesammen for Ungarer, eller havde taget dem af Ungarernes Grammatiker. I det ringeste ligesom hos Ungarerne, efter den adskillige Endelse, som Gradus Positivus har, saa endes Comparativus enten paa den Stavelse *abb*, eller *ebb*, eller *obb*, men altid paa *b*; Saa skeer det og ligeledes hos Lapperne. *F. E.*

Paa Ungarisk.

Tizta (reen) Comp. Tiztább.

üres (tom) Comp. üressebb.

Egyigyö (eenfoldig) Comp. Egyigyöbb.

Paa Lappisk.

Boaanda (riig) Comp. Boandáb.

Kuoras (tom) Comp. Kuorafeb.

Uigio (eenfoldig) Comp. Uigiob.

Men det kan jeg ikke ret komme efter, hvorledes det er kommet sig, at omendskiont Lapperne danne deres Comparativa aldeles paa samme Maade, som Ungarerne, saa er der dog en mærkelig Forskiel imellem dem i Henseende til Maaaden, at gjøre Superlativa paa. Thi i Stæden for man hos os i Ungarn danne Superlativus, ved at sætte foran Gradus Comparativus den Partikel *leg*, *f. E.* Nagy, (stor) Nagyobb, (større) *leg* Nagyobb, (størst) lægge Lapperne den Partikel *mus* til deres Positiva, som Boaanda, (riig) Boandab, (rigere) Boandamus. (rigest) Men foruden disse Superlativa bruge Lapperne at igientage det samme Adjectivum, Boaanda, Boanda. (riig, riig) Dette findes ogsaa hos Ungarerne, men seiden. Denne Talemaade forekommer hos dem hyppigere, og den foreener med sig en besynderlig Eftertryk, at de nemlig lægge Comparativus til Gradus Positivus, eller Comparativus, *f. E.* i Stæden for smukkest, sige de smukkere, end smuk (Szépnél Szebb) eller ogsaa: smukkere, end den smukkere. (Szebbnél Szebb) Hvad da Lapperne gjøre med deres Positiva, det seer man Ungarerne gjøre med deres Comparativa; Om ny maaskee Lapperne gjøre ogsaa dette selsamme.

Forbindelsen af Adjectiva med deres Substantiva vil forekomme dem, som ere mindre kyndige i de Østerlandske Sprog, aldeles selsom, ja endog urigtig. Thi omendskiont de Lappiske Adjectiva, naar de sættes uden Substantiva, det er, naar Substantivum underforståes, declineres ligesaavel igiennem Casus og Numeri, som Substantiva selv; Saa dog, dersom Adjectivum staaer udtrykkelig for Siden af Substantivum, kommer det hverken overeens med det i Numerus, eller Casus, men sættes altid i Nominativus af Numerus Singularis. Og en Lap sagde ikke: Jeg har gode Bøger, men: jeg har god Bøger. Men denne samme almindelige Regel foreskrive de Ungariske Sprog- lærde,

lærde, og Ungarerne iagttage den i daglig Tale saa noye, at dersom nogen i Staden for: Szép könyveket láttam, (jeg har seet smuk Bøger) sagde: Szépeket könyveket láttam, (jeg har seet smukke Bøger) vilde han ikke engang blive holdt for en Begyndere i det Ungarske Sprog. Dog, dersom Substantivum underforstaaes, som, dersom det er et Spørgsmaal: Hvordan Bøger har du seet? (mitsodás könyveket láttál?) har Adjectivum, hvorved der svares, komme overeens med Substantivum i Numerus og Casus, i det man siger: Szépeket, (smukke) men ikke: Szép. (smuk) Dette samme passe Lapperne flittig paa.

Om Diminutiva.

Lapperne bruge, efter Leems og Gananders Fortælling, meget hyppig Diminutiva, som de nemlig, hvori det Lappiske Sprog har sin største Jirlighed. Disse samme Sproglærde berette, at Diminutiva dannes ey allene af alle Substantiva og Adjectiva, men ogsaa af Comparativa. Hvor hyppige Diminutiva ere hos Ungarerne, og hvor jirligen de bruges, det vide de selv best. Molnár bevidner i hans Grammatik: At der næppe findes eet Ord i det Ungarske Sprog, som ey ved visse Bogstaver kan blive til et Diminutivum. Men Pereszlényius i hans Grammatik, som er udgivet i Tyrnav, kaldet det en behagelig Formindstelse hos Ungarerne, som er tilfelles saavel for Substantiva, som for Adjectiva. Men Lapperne gjøre et Diminutivum, ved at lægge til Ordet tzh, eller efter Soe-Lappernes Dialekt, sh. Af det jeg tilforn har sagt om Skrive-Rigtigheden, og af Lappernes mundtlige Tale, har jeg lært, at disse Bogstaver have den samme Lyd, som Ungarernes Ts, eller S. Men nu bruger Ungarerne jost disse Toner til at danne Diminutiva. Og fordi Ungarerne vide at danne mange Diminutiva af eet og det samme Ord, (som af Leány, (en Pige) Leánka, Leántsa, Leánotska, (en lille Pige) saa skeer det, at man træffer hos Ungarerne ey allene Soe- og Field-Lappernes Diminutiva, men og desuden andre, som endskiont de ikke findes i Leems Grammatik, saa tvivler jeg dog ikke om, at de ere i Brug hos Lapperne. Thi det var formeger for een Mandes Bindfibelighed, at opdage alle Hemmelighederne i et fremmet og saa vidtloftigt Sprog.

Om Tælle-Ordene.

Konstidommerne have altid holdt det for et stort Beviis paa, at forskellige Folkeslags Sprog kom overeens, dersom de mærkede noget Slags Lighed i

Tælle-Ordene; Hvorfore man seer i deres Skrifter, at de helst have begyndt med Sprogens Sammenligning fra Tælle-Ordene. Men og Erfarenhed lærer os, at de, som forstaae flere Sprog, omendstundt de meget vel kan forrette, hvad de skal, paa et fremmet Tungemaal, saa dog, dersom det af en Hændelse kommer for, at de skal tælle og giøre Overslag, tage de, uden at mærke det, deres Tilflugt til deres eget og Moders-Maalet, og beregne paa Fædrenes Sproget. Men hvor meget Lapperne komme overeens med Ungarerne i Tælle-Ordene, det lader jeg Læseren domme af understaaende Tabel.

Lapperne i Finmarken.	Ungarerne.	Lapperne i Sverrig.	Sinnerne.
1. Auft.	Egy.	Ackt.	Yxi.
2. Guoft.	Kettö.	Queckt.	Caxi.
3. Golm.	Három.	Kolm.	Colme.
4. Nielja.	Négy.	Nelje.	Nelja.
5. Vit.	ött.	Vit.	Viifi.
6. Gut.	Hat.	Kot.	Cuusi.
7. Zhieezhia.	Hét.	Giegie.	Seitzemen.
8. Kautze.	Nyoltz.	Kackze.	Cahdexan.
9. Autze.	Kilentz.	Atze.	Yhdexen.
10. Laagi.	Tiz.	Lacke.	Kymmenen.

Dersom man i disse erindrer sig den forskiellige Skrive-Rigtighed, og tilslige den adskillige Udtale, samt hvorledes Udtalen af eet Ord let kan omstiftes til Udtalen af et andet; Saa seer man, at det Lappiske andet Tælle-Ord temmelig ligner det andet hos Ungarerne, samt at Tælle-Ordene 4, 5, 6. komme vel overeens. Men det Lappiske 8, staaer i Forvandtskab med Ungarernes 9, og Ungarernes 8, med Lappernes 9. Ungarernes 10, Tiz er vel de andres Tiligt, men betænker man, at Sinnerne kalde Elleve Yxi-Toizta, saa seer man, at Ungarernes Tiz kommer overeens med Toizta, eller rettere Toiz; thi Endelsen *ta* er snarere Svensk, end Finnisk.

Til at udtrykke høyere Tal, s. E. 20, bruge Lapperne Goalmad Laage, eller To gange Ti: Til at udtrykke 21, auft goalmad Lokkai, eller eet til det tredie Ti o. s. v. Denne Maade at udtrykke de større Tal ved at forbinde saa mange Ord, beviser tilstrekkelig, hvad Skribenterne berette om Lapperne, at de nemlig ikke lettelig tælle over Ti, men slet intet vide af Tusend-Tallet. Dersom de skulde bruge de høyere Tal lige saa ofte, som Ungarerne maae, tænker

tænker jeg, de havde vel allerede for lang Tid siden besittet sig paa Korthed, ligesom Ungarerne have gjort. Disse udtrykke 20 ved Husz, 21 ved huszon-egy, og 1000 ved Ezer; Thi Tallet 100 (Száz) kommer temmelig overeens med det Lappiske Zhioette, eller Szate, men meget mere med Finernes Szád.

Jeg bør ey forbigaae den gandske besynderlige Maade, disse Talle-Ord bruges paa, som bestaaer deri, at, hvorsomhelst et Talle-Ord, som betegner flere end een, søges til et Substantivum, der sætte hverken Lapperne, ikke heller Ungarerne Substantivum i Pluralis, men det forbliver altid i Singularis. Følgelig kunde en Lap, eller Ungar ikke ret sige, jeg giver dig fire Boger (adom néket Négy Könyvet) men bør sige, adom néket négy könyvet, (jeg giver dig fire Bog. Denne Maade forekommer vel ved første Opsyn noget fremmed, men man seer dog letteligen, at den er meget overeenstemmende med sund Fornuft.

§. 10.

At Ungarernes og Lappernes Sprog er det samme, bevises af den lige Maade i at bruge Pronomina, Affixa, og Suffixa, samt Præpositioner.

Ligesom Pronomina bruges i et hvert Sprog ofte, saa foraarsage de, dersom de endog lidet forandres i forskiellige Dialekter, en stor Ulighed i Talem. Saaledes, at en Tøst vanskelig forstaaer en Dansk, kommer for en stor Deel deraf, fordi deres Pronomina ere noget forandrede. Thi i Stæden for

en Tydsk siger:

ich	—	—	—
mir	—	—	—
von mir	—	—	—
wir	—	—	—
uns	—	—	—
er	—	—	—

udtaler en Dansk det:

jeg.
mig.
af mig.
vi.
os.
han.

Lapperne, Finerne, Estherne, og Ungarerne ere hinanden og noget ulige i Pronomina, men dog ikke saa meget, at man ikke kan see, at det er Forskielighed i Dialekten at tilregne. Lapperne i Finmarken udtrykke Pronomina jeg, du, han, vi, I, de, ved: mon, ton, son, mii, tii, sii, men Ungarerne,

garene, ved at sige: én, te, ö, mi, ti, ök. Og altsaa er Pluralis vi, og I eens hos dem begge.

Relativum som, hvilken, hvilket, er to Slags hos Ungarerne, ki, og mi, og disse begge have Lapperne ogsaa, ja de have endog beholdt den besynderlige Maade at forbinde disse Relativa paa. Thi dersom det Substantivum, hvortil Relativum som svarer, er en levende Ting, bruge Ungarerne ki; Derimod betegner det Substantivum, hvortil Relativum som svarer, en livløs Ting, bruger man Partiklen mi. Jeg sagde ikke ret paa Ungarsk: mi szol? (hvo taler?) men bør sige: ki szol? og igien siger man ikke ki esett? (hvad falder?) men mi esett? Samme Regel foreskriver Leem om Brugen af Lappernes ki, og mi Sid. 84. og de følgende i hans Grammatik.

Den Lappiske Partikel Jezh, eller som de Svenske Sproglærde skrive den, ez, eller egie, betyder han selv, samme Partikel ez bemærker hos Ungarerne han: Foran Genitivus heraf egien sætte de Svenske Lapper det Pronomen Mo, og faae Moegien ud, (jeg selv) eller (egen) og heraf tvivler jeg ikke paa, at det Ungarske Magam (jeg selv) er kommet. For Resten, ligesom Ungarerne i Stæden for Possessiva min, din, sin bruge Genitivi af Pronomina jeg, du, han; Saa gjøre Lapperne og; Hvilket dog er at forstaae om de Tilfælde, hvor Tingen, som eyes, underforstaaes. Thi sættes Eendommen udtrykkelig, som: Bogen er min, saa maae man ikke i Stæden for Possessivum min, bruge Genitivus af Pronomen jeg, men man bør af Substantivum Bog danne sig et Possessivum ved Hielp af nogle Partikler, som sættes til det i Enden; Som nu skal vises.

Om Suffixa Possessiva.

Heele Kraften og Synden af det Sprog, hvorom jeg taler, bestaaer i ret at bruge de Partikler, som man skal sætte til Ordet i Enden. (Suffixa) Disse foraarsage ogsaa dem, som vil lære Sproget, en overmaade stor Banskfelijkheid, da de bruges i Mængde ikke allene i Nomina, men ogsaa i Verba og Adverbia. I det ringeste finde de Sproglærde selv, naar de vil bestemme ved Regler Brugen af disse Suffixa, samt deres Adskillighed og Forstiklighed, ikke liden Besværlighed for sig, og dette er Aarsagen, at de ey ere eenige om at fastsætte, hvad Plan man skal følge, og hvad man har at iagttage, for at komme til eet og det samme Maal. Hr. Leem afgjør Sagen kort, og maa skee efter Tingens Banskfelijkheid alt for kort. For han siger: At Possessiva, min, din, sin, vor, eders,

eders, deres, skal udtrykkes ved at lægge til Nomen, naar det allerede er sat i sin Casus og Numerus, følgende Partikler, am, ad, es, æmek, æddek, ælek: Men dersom Nomen staaer i Dativus Casus, skal man lægge disse Endelser til det: Assam, assad, asse, assamek, assaddek, assalek. Og hermed er han klar med den hele Lære om Nomina Possessiva.

Saaledes gaaer det ikke til hos Ungarerne; Hos dem optager altid Forskningen over Possessiva den største Deel i Grammatikerne. Thi omendstiont Possessivum af den første Person dannes undertiden, ved at sætte bag til Nomen den Partikel am, som Atyám, (min Fader) saa seer dette dog ikke overalt, thi sommetiden skal man sætte Partiklen em bag til Ordet, sommetiden om, sommetiden im, nemlig efter den adskillige Endelse, Ordet har, naar det staaer uden Forbindelse (nomen absolutum;) Ligeledes omendstiont man undertiden, til at udtrykke et Possessivum af den anden Person, bør sætte til Enden af Ordet den Partikel ad, som: Atyád, (din Fader) saa er det dog til andre Tider ed, til andre od, hvormed Ordet i Enden skal foreges, alt efter som Ordet endes naar det ey staaer i Forbindelse. Men til at udtrykke Possessivum sin, som hører til den tredje Person, er Suffixum snart a, snart e, snart i. Det samme gielder om Possessiva af Numerus Pluralis, nemlig; vor, eders, deres. Til at udtrykke disse bruger man Suffixa, som ere hinanden aldeles ulige, saavel formedelst de adskillige Endelser Ordene have i sig selv, og uden for Sammenhæng med andre, som og formedelst Adskillighed af Personer, samt Forskiellighed af Numeri. Thi i Possessiva have Ungarerne fire Tilfælde at agte paa. 1. Om baade Eyeren, og det, han eyer, staaer i *Singularis*, som min Fader. 2. Om Eyeren staaer i *Singularis*, og det, han eyer, i *Pluralis*, som mine Fædre. 3. Om Eyerne staae i *Pluralis*, Tingen, de eye, i *Singularis*, som vor Fader. 4. Om baade Eyerne, og Tingene, de eye, staae i *Pluralis*, som vore Fædre. I hver af disse Tilfælde ere Partiklerne, som skal sættes til Enden af Ordet, forskjellige, og de bør virkelig være det, dersom man forudsætter, at Sproget er vel dyrket. Saaledes i Fald.

1. Min Fader, Atyám.	Din, Atyád.	Sans, Atya.
2. Mine Fædre, Atyáim.	Dine, Atyáid.	Sans, Atyái.
3. Vor Fader, Atyáink.	Eders, Atyátok.	Deres, Atyok.
4. Vore Fædre, Atyáink.	Eders, Atyáitok.	Deres, Atyáiok.

Andre Nomina, som endes anderledes, end *Atyá*, have, som jeg har sagt, andre Partikler til Suffixa, men dem gaaer jeg forbie for Rorheds Skyld.

Da der hos Ungarerne i at danne Possessiva er saa stor Udskillighed og Mængde af Partikler, hvoraf man gjør Suffixa, derimod hos Lapperne ere kun saa, og disse blive altid de samme og uforandrede; Mener jeg, at man bør slutte, at en stor Deel Suffixa er forgaaet hos Lapperne, saa de have kun beholdt saa tilbage, og som de uden Forskiel og Forandring sætte bag alle Nomina. Men dersom de Suffixa, hvoraf Ungarerne nu omstunder have en stor Mængde frem for Lapperne, aldrig have været virkelig til hos Lapperne; Hvad rimeligere, end at Ungarerne, som i saa mange hundrede Aar fortræffelig have dyrket deres Modersmaal, have indført dem for Zirligheds, og en lettere Udtaleskkyld? Ja jeg er endog fulden vaa den Formodning, at det, at der forekomme flere og mere foranderlige Suffixa i Ungarernes Grammatiker, end i Leems, kan komne deraf, at nemlig de, som have skrevet de Ungarske Grammatiker, have forstaaet deres Modersmaal fra Grunden af, og lært Ungarernes adskillige Maader at tale paa fra Barns Been af, samt været forsynede med Forsraad baade af gamle og nye Skrifter, (*) og folgelig bedre have indseet denne Forskiellighed af Suffixa, hvilken de ey have meent burde forbiegaaes, men have foretaget sig nyere at afhandle i deres Grammatiker. Og dette have de sandelig gjort saaledes, at ingen Udlandning, især dersom han manglede Bøger, Kulde lettelig synes at kunne gjøre dem det efter.

Om Suffixa Verbalia.

Hr. Leem har rettelig mærket, at Suffixa ogsaa lægges til Verba, og at disse blive til et Slags Possessiva. Dersom afhandler han denne Lære Sid. 105. og følgende, noget vidløftigere. Han siger at dette træffer almindelig ind i de Verba, hvormed man beder, ønsker, befaler o. s. v. hvilke hos Latinerne styre ut (at) efter sig: *S. E.* jeg beder, at du vil give. Jeg befaler, at du gaaer. At i disse Fald udelades Conjunctionen ut i det Lappiske, og det Verbum du vil give, eller du gaaer forbindes med Suffixum af den anden Person.

(*) Til de gamle henføres med rette Verdens Krønike, udgiven paa Ungarsk af Stephan Székely i Cracov 1558. De nyere ere de mangfoldige Verker af Cardinal Pázmány-Kalds Oversættelse af Bibelen, trykt in Folio i Tyrnav. Gyöngyöses smaa Poetiske Verker, skrevne paa Vers. o. s. v.

Person. Men han har meget ondt for at bestemme, hvorledes man skal bære sig ad med at danne dette Suffixum. Som tiest skulde det skee ved at lægge noget til den anden Person af Imperativus. Men denne almindelige Regel indskrænker han ved mange Undtagelser, som han nemlig gjør i Henseende til Endelsen af Verba, saavel i den første, som i den anden og tredie Person af Tempus Præsens i Indicativus; Ogsaa denne igien i Henseende til Endelsen af Imperativus. Ungarerne konstruere ikke allene de Verba, hvormed man beder, ønsker, befaler, men og Potentialia, samt det sømmer, det bør, aldeles paa samme Maade, som Lapperne; Næmlig ved at udelade Sammenbindelses-Ordet (Conjunctionen) ut, (hvilken Latinerne bruge her som tiest) og lægge til det følgende Verbum et Suffixum, som passer sig hertil. Saaledes: det sømmer sig, at jeg seer: (illik látnom) ligesom det sømmer mig at see: Dette mig udtrykke de ved Suffixum om: Siges der: dig, udtrykke de det ved Suffixum od, o. s. v. Ligeledes forholde de sig med at danne andre uden stor Besværlighed af Infinitivi af Verba, som tydelig er forklaret i de Ungariske Grammatiker.

Om Suffixa Adverbialia.

I dette Sprog forekomme to Slags Adverbia, nogle kan kaldes Præpositioner, som sættes foran Ordene, og styre adskillige Casus: Andre sættes til Enden af Ordene, og blive til eet Ord med dem. I sig selv kalder man dem ikke heller Præpositioner af anden Art, end for saavidt de gielde det samme, som det Slags Partikler, man i andre Sprog giver Navne af Præpositioner.

Til de første, eller de som virkelig ere Præpositioner, pleve saavel Ungarerne, som Lapperne at lægge deres Partikler am, ad m. m. i Enden, for saaledes at vise, af hvad Person og Numerus det Pronomen er, til hvilket Præpositionen henhører. F. E. Efter hidder paa Ungarisk után: Vil jeg sige: efter mig, lægges Partiklen am, som betegner den første Person, til Adverbium után, og jeg siger: utánam. Mellet (hos) ved at lægge em til, bliver Melletem. (hos mig) Men her er det og at agte, at der ere flere Partikler, man bruger til Suffixa, hos Ungarerne, end hos Lapperne, som jeg tilforn har sagt.

Om Præpositioner.

Næsten i alle Sprog har man disse Præpositioner: Af, udaf, med, i, fra, om. Til disse Præpositioner svare i Lappernes, eller Ungarernes Sprog

nogle Suffixa, som føyes til Enden af Nomina. Og hertil henhøre de Casus, som de fleste Sprog lærde kalde Ablativi, og som jeg forhen med Forsæt forbigik. Thi naar Leem siger, at Ordet Rakadusa (en Tale) har i Ablativus Rakadusain, eller Rakadusafst, gielde Partiklerne in og st i sig selv det samme, som med og af; som om man sagde, med Tale, af Tale. Disse samme Suffixa ansee de Svenske Grammatik-Skrivere som forskiellige Endelser af Casus. Derfor seer man hos dem, foruden de sex ordentlige Casus, ogsaa anføres Locativus, Mediativus, Factivus, Nuncupativus, Penetrativus, Instructivus m. m. Men Hr. Leem forklarer sig saaledes: "I den Stæd af Præpositioner i det Latinske Sprog forandres ikke; Men ved det at der betegnes quies in loco, eller motus ad locum, styrer diverse Casus, da styrer de Lappiske Præpositioner altid den samme Casum, hvad heller der betegnes quies in loco, eller motus ad locum; Men mange af demnem forandres, og anderledes udnævnes, naar der betegnes quies in loco, anderledes, naar der betegnes motus ad locum." Alt dette forholder sig ogsaa hos Ungarerne ligesaaledes; Og det seer man af dette eene Exempel: En Ungar siger: Træ, fa: af Træ, fatol: udaf Træ, fabul: fra Træ, farol: med Træ, faval, i Stæden for Træ, faért: til Træ, fahoz: hos Træ, fanál: ovenpaa (supra lignum) Træ, fára: over Træ, (super ligno) fan: i Træ, fába: ind i Træ, faban: forandret til Træ, fává.

§. II.

Alt Ungarernes og Lappernes Sprog er det samme, bevises af Conjugationen af Hoved-Verba, samt af Hielp-Verba.

Hvad Antallet af Conjugationerne, Ordenen, Modi, Tempora og Maaden at danne disse paa er angaaende, at disse Ting komme mere an paa Grammatik-Skriverens Indsald, end Sprogets Natur, det seer man endog heraf, at man finder Grammatik-Skriverne afhandle dem enhver paa sin Maade. I Verba fremfatter Hr. Leem Tempus Præsens, Imperfectum, Perfectum, To Plusquamperfecta, og eet Futurum; det er Sey Tempora. Hr. Sielström har To Tempora Præsentia, ligeledes To Imperfecta, Eet Perfectum Plusquamperfectum og Futurum, tilsammen Syv Tempora. Molnár sætter i hans Ungarske Grammatik det første og andet Præsens, det første og andet Imperfectum, det første, andet og tredie Perfectum, det første og andet Plusquamperfectum, og Futurum, Ti Tempora i alt. De Tempora, Leem har

har anført, ere enten enkelte, (simplicia) eller sammensatte, (composita) nemlig af Hoved-Verbum, og et Hjælpe-Verbum.

Om Tempora i de enkelte Verba.

Den første Person af Tempus Præsens siger Hr. Leem endes paa om, eller am, undertiden paa im. Hr. Sielstrøm taler Sid. 57. i hans Grammatik saaledes: "Det at Præsens endes paa am og om, er ikkun en Angermans" nist Dialekt, andre forandre denne Endelse til ab, eller ob, de i Lul til af, " eller of." Derpaa foretager han sig med stor Røye at foreene disse Endelser sammen med hverandre.

Om Ungarerne har jeg dette at sige. Deres Verba endes paa om, nogle paa em, naar den Accusativus, Verbum styrer, enten er sat udtrykkelig hos, eller i det ringeste underforstaaes. Som: Tudom a Magyar nyelvet. (jeg forstaaer det Ungarske Sprog) Men har Verbum en ubestemt Forbindelse, uden at have nogen Accusativus, end ikke engang underforstaaet, saa forandres Endelsen om, eller em, til ok, eller ek, f. E. jeg forstaaer paa Ungarsk. (Tudok Magyarul) Dette er en Regel, som ingen Ungar tillader at handle imod. Og maaſtee havde Hr. Sielstrøm, dersom han havde anbragt denne Anmærkning, lettere redet sig ud af den Banskfelijkheid, han har for at foreene Endelsen of, de bruge i Lul, med Endelsen om, andre have. Desuden maa mærkes, at hos Ungarerne betragtes ikke allene Endelsen af Tempus Præsens paa om, ok, em, ek, men næsten af alle Tempora, og alle Personer, samt begge Numeri, som virkelige Suffixa. Årsagen er, Ungarerne forudsætte, at den tredje Person af Præsens i Indicativus er Stamme-Ordet (radix) til alle Tempora og Personer, det og alle de, der skrive Grammatiker for Østerlandske Sprog, giøre. Ganander antager ogsaa den tredje Person af Præsens i Indicativus, som Stamme Ord til alle de andre Tempora. Men Sielstrøm tager feyl, i det han vælger Infinitivus, og Hr. Leem endnu mere, naar han vil have Imperativus dertil. For Tydeligheds Skold: Ungarerne sige él, ád, nyal, (han lever, giver, slukker) heraf danne de alle andre Tempora og Personer, ved at lægge forskiellige Suffixa til, i Følge de forskiellige Personer. Vil de sige jeg lever; lægge de Suffixum ek til Ordet él, og deraf bliver élek, (jeg lever) men ubestemt. Vil de sige jeg giver, saa lægge de til Ordet ád Suffixum af den første Person om (dersom Accusativus underforstaaes) og saa bliver det til adom (jeg giver, nemlig den, eller den Ting) og saaledes gaaer det fremdeles til med de øvrige Personer. Men disse Suffixa ere hos

Ungarerne langt flere, og mere foranderlige, end hos Lapperne, og det af samme Aarsager, som jeg anførte i forrige Paragraph.

Men fremsættes for nogen den første Person af Præsens, han kan let skaffe sig den tredje Person af Verbum, for at faae Stamme-Ordet til de øvrige. For han behøver intet andet, end kaste den sidste Stavelse om, ok, em, ek, bort; det som bliver tilbage, er Stamme-Ordet til alle Tempora og Personer. Og dette bør man ogsaa gjøre, naar man vil sammenligne de Lappiske Ord, jeg forhen har anført paa min Liste, med de Ungarske. Da skal man see, at omendskiont Verba ere hinanden undertiden ulige i Henseende til Endelsen, naar de sættes i den første Person, ere de dog ikke længer hinanden ulige, naar man (kun paa foromtalte Maade) opsøger den tredje Person, eller Stamme-Ordet selv. En Lap siger: élam, (jeg lever) en Ungar élek, (ligeledes jeg lever) disse Ord komme ikke overeens, men leder man efter Stamme-Ordet, saa bliver det hos begge é; (han lever) Saa at denne Uliighed ikke laae i Verbum selv, men allene i Suffixum am og ek.

Ikke heller bør nogen fiære sig derom, at naar man paa denne Maade søger efter den tredje Person af Verbum, træffer man almindelig, at den endes paa en Consonant, da dog hos Leem den anden og tredje Person som tiest endes paa en Vocal. Thi man maa agte, at den endes ogsaa hos Ungarerne paa en Vocal, der som Accusativus enten staaer udtrykkelig hos, eller underforstaaes. Vel kalder man han lever (ubestemt) é, men staaer Accusativus hos, skal man sige éli, s. E. a Világot. (han lever et fornøyet Liv.) Men Hr. Sielstrøm erindrer Sid. 62. At Vocalen af den tredje Person i Præsens sluges i de fleste Verba af den Sydlige Dialekt: Hvad om alle Lapper følge Ungarernes Regel, og undertiden sluge, undertiden udtale denne Vocal, efter som Verbum forbindes i en bestemt, eller ubestemt Mening?

Tempus Imperfectum endes hos Leem paa den Stavelse im. Hos Molnár ere Tempora Imperfecta sammensatte, men det første Perfectum endes paa ék, eller ém, hvilket sidste kommer Lyden af im meget nær.

Imperativus har saavel hos Ungarerne, som Lapperne, en meget ustadig Endelse. Dog endes Ungarernes Imperativi næsten aldrig paa en Vocal, men gierne paa Consonanter, af haard Udtale, og som der behøves en Ungar, eller Lap til at udsige. Saadan er olvass, (læs) félly, (frygt) adgy, (giv) örezz, (vojt) tartz. (hold) Til disse Imperativi lægge Leem, og de Svenske

Grammatik,

Grammatik. Skrivere almindelig en Vocal, som jeg tænker, for at gjøre dem lettere at udtale. Ikke desmindre erindrer Sielström, at den sidste Vocal sluges af den Sydlige Dialekt, og at man siger Gol, (hør) Börr, (æd) Dack, (gør) Rap; (luk op) Saa at Imperativi af denne Dialekt ere aldeles Ungarske.

Præfens i Infinitivus endes hos Lapperne paa t, hos Ungarerne paa i, men konstrueres hos begge ved Hielp af Suffixa i forskjellige Numeri og Personer, som jeg allerede tilforn har erindret. Leem danner Gerundium paa diin: Logadoediin, (ved at læse) Supinum paa shiet, eller set, som Logashiet, eller Logaset. (at læse lectu)

Hr. Sielström siger at begge dannes af Lapperne paa an, som jackeman. (ved at troe, i at troe) Hos Ungarerne kalde nogle det som endes paa án, eller én, Gerundium, andre Participium: Látván, (ved at see, seende) hvilken Endelse mere kommer overeens med den Svensk-Lappiske. Men Participium Futurum danne Ungarerne paa andö, eller endö, som látandö, og dette har Liighed med Leems Gerundium. For Resten sige vi olvassott, (læst, for at læse) som igien kommer overeens med det Lappiske. Dog udtrykke disse Folkeslag de Ord Latinerne udsige i Gerundia og Supina, hellere i Infinitivi.

Om Hielp-Verba.

Uf Hoved-Verbum og et Hielp-Verbum, som lægges dertil, veed man at de sammensatte Tempora dannes. Saadanne ere hos Lapperne Perfecta, Plusquamperfecta, og Futura. Til at danne et Futurum, brugede det Hielp-Verbum kalkam, (jeg bør, skal) (paa Ungarsk hidder han bør, skal kel,) hvilket har en meget stor Liighed med den Danske og Svenske Dialekt, for disse bruge ogsaa det Hielp-Verbum skal, til at danne Futurum: Jeg skal gjøre det. For at danne dette Tempus, bruge Ungarerne det Hielp-Verbum fogok, fogom, ligesom jeg fanger an, begynder, hvorfors: fogok tselekedni ligesom jeg begynder nu at gjøre, det er: jeg skal gjøre, fuldsøre. Ellers bruger man ogsaa Præfens Indicativum, ved at sætte Partiklen meg foran, som: meg tselekszem. (jeg skal gjøre) I de øvrige Tempora bruge Lapperne det Hielp-Verbum Lem: (jeger) Og for at vise dettes Overensstemmelse med det Ungarske Hielp-Verbum, vil jeg her skrive til af Leem den hele Conjugation af dette Verbum.

Indicativus.

Indicativus.

lem, lek, lé. jeg er, du er, han er.

leigyém, leigyék, lei. jeg var, du var, han var.

lem lé mátz, lék lé mátz, lé lé mátz, jeg haver været, du haver været, han
haver været.

leigyém lé mátz, leigyék lé mátz, lei lé mátz. jeg havde været, du havde
været, han havde været.

Conjunctivus.

lézfam, lézfak, lézfa. jeg er, du er, han er.

liftsém, liftsék, liftsé. jeg var, du var, han var.

Imperativus.

leg. vær.

Infinitivus.

let. at være.

Hos Ungarerne.

Indicativus.

Lészek, lészesz, léssen. Betyder egentlig: jeg bliver, du bliver, han bliver.

Lök, lövék, löl, lél, lövel. lön, len. jeg var, du var, han var.

Löttem, lettem, löttél, lettél, löt, lett. jeg er bleven, du er bleven, han
er bleven.

Lett legyek. lett légy, lett légyen. jeg havde været bleven, du havde
været bleven, han havde været bleven.

Conjunctivus.

Legyek, legy, legyen. jeg er, du er, han er.

Lenném, lennél, lenne. jeg var, du var, han var.

Imperativus.

Légy. vær.

Infinitivus.

Lenni. at være.

Participium.

Lött, eller lett. værende.

Nu er der skeet nogen Forandring i Udtalen, tager man det i Betragtning, saa seer man at de komme fortreffelig overeens. Men at Udtalen bør komme i Betragtning, det billiger endog Leem selv, naar han siger Sid. 387. i hans Grammatik, at Lifzhjim, eller Liftsém udtales af andre Livlim, eller Livlém. Endelig er Imperativus eens hos dem begge.

Derfor en Ungar desuden betænker, at Ungarernes Præteritum Perfectum ingenlunde regelmæssig udledes fra den tredje Person af Præsens Léfzen, men meget mindre fra den tredje Person af Verbum Vagyok, (hvilket egentlig betyder hos Ungarerne jeg er) saa tænker jeg, vil han biesalde min Formodning: At Præsens Tempus af det Verbum Lem er gaaet af Brug hos Ungarerne, hvoraf de endnu have beholdt tilbage Præteritum Perfectum, Lettem.

Men hvad Lappernes Præterita Perfecta angaaer, saa haver jeg her en Anmærkning at giøre af større Betydning. Disse Tempora ere hos Leem altid sammensatte, nemlig af Præsens Tempus af Verbum Lem, og Hjælpe-Verbum Lem. Saaledes har Addom (jeg giver) i Præteritum lem addom. (jeg haver givet) Hos Ungarerne er det andet Præteritum Perfectum ikke sammensat, men udelades regelmæssig fra den tredje Person af Præsens Indicativum, ved at lægge til det snart den Stavelse tam, snart tem. Saaledes sige Ungarerne adom, (jeg giver) ad, (han giver) adtam, (jeg haver givet) adatom, (jeg gives) adatattam, eller ved Syncope, adattam. (jeg er givet) Disse Endelser forekomme vel ikke i Leems Grammatik der, hvor han handler om Conjugationer, men hvor der tales om Derivativa Verba, forefinder man alle disse Endelser, og det i stor Mængde. Saaledes siger Leem Sid. 309. at af Logam, (jeg læser) kommer Logatam, af Logatam Logataddam, af Lokkalam Lokkaladdam, af Rattalam, (jeg bryder) udleder han Rattafaddam, af Laanom (jeg beder) Laanotam, o. s. v. og disse nedstammende Ord, siger Leem, have gierne samme Bemærkelse, som deres Stam-Ord. Men da jeg veed, at i Lappernes Sprog forandres Ordenes Bemærkelse endog ved at lægge saa Bogstaver til, saa er det næppe, jeg kan overtale til at troe, at disse betyde eet og det samme. I det ringeste maatte Ungarerne ansee disse nedstammende Verba for Præterita Perfecta af sine Stam-Verba. Og omendskiont jeg tilstaaer, at Lapperne bruge nok saa meget de sammensatte Præterita Perfecta, eftersom Letheden selv, hvormed de dannes, ved at lægge Hjælpe-Verbum lem til Præsens Tempus, gjør dem yndede; Saa kan det dog gierne være, at de ogsaa, ligesaa vel som Ungarerne, have enkelte Præterita, som nu ere seldnere i Brug, og ansees af udlændiske Grammatik-

Skrivere som nedstammende Ord, og som Verba af Præsens Tempus. Om saa er, saa have Ungarernes Conjugationer en fuldkommen Overeenstemmelse med Lappernes Conjugationer. Imidlertid have Lapperne en besynderlig og egen Maade at construere Verba paa i en benægtende Mening. Til at udtrække en benægtende Mening, bruge de at forbinde Benægtelsen med Hjelpe-Verbum Lem, og gjøre tillige nogen Forandring i Hoved-Verbum, ja de ud-sige endog Pronomina jeg, du, han, i en benægtende Mening anderledes, end ellers. I dette Stykke, tilstaaer jeg, have Lapperne noget besynderligt frem for Ungarerne. Men efter at have været adfalte i saa mange hundrede Aar, er det og en gandske nødvendig Folge, at imedens det samme Sprog frister hos forskellige, og fra hinanden affondrede Folkeslag, forskjellig Skiebne, saa maae mange Ting forblive ved Magt hos det eene Folk, som gaae af Minde hos det andet, allene fordi de ikke bruges. Men dersom disse Folkeslag efter en lang Tiids Forløb holde deres Sprog imod hverandre, og ligner dem sammen, saa skal de ikke uden Smerte erfare, hvormeget de have havt, og hvor meget de have mistet. Og hvor fornødent dette er, seer enhver, til at udziire begge Folkeslags Sprog, og give det sin forrige Glands igien. Endelig, hvad de Verba angaaer, som tilkiendegive Overlag (meditativa), Begyndelse (inchoativa), Formindskelse (diminutiva) o. s. v. ere Lapperne og Ungarerne hverandre saa lige heri, at man endog heraf meget tydelig kan bevise, at begge Folkeslags Sprog er det samme. I det ringeste skal Ungarerne, naar de faae Leems store Lexicon at see, paa det klarste kiende deres eget Sprog deri igien. Thi da Hr. Leem er frem for nogen anden Ordbog-Skrivere, vidtloftig og slittig i at opregne de nedstammende Ord af Verba; skal de i dette Verk efter ethvert Stam-Verbum finde i en meget lang Række alle Slags nedstammende Ord. Men heriblant skal Ungaren strax see, at de Lappiske Overlags-Ord ere virkelig Ungarske. Begyndelses-Ordene ere ligeledes Ungarske, og Igientakelses-Ordene (Frequentativa) bruges aldeles paa samme Maade, som hos Ungarerne. Desuden skal han og blive vaer, at Præteritum Perfectum er i alle disse, saa vel Stam-Verba, som Overlags-, Begyndelses-, Igientakelses-Verba aldeles Ungarsk: At Tempus Præsens Passivum, som og Præteritum Perfectum Passivum, i ethvert af disse Verba, er paa det nøagtigste dannet og afbilder efter Ungarernes Regler. Saa at jeg altsaa for at bevise for Ungarer Sandheden af min Sætning, ey behøver andet, end at forelægge for dem det oftomtalte Lexicon at see i.

Desuden kan Ungarerne i dette Leems Lexicon blive en temmelig stor Mængde Stam-Ord vaer, hvoraf Ungarerne endnu have Spiirerne, da de have

have mistet deres Stamme. De skal finde, at Lapperne ziirligen bruge mange nedstammende Ord, som i det nu brugelige Ungariske vilde holdes for nyegjorte, da de dog ere meget gamle. De skal mærke, at vore fleste Verba af tre Stavelser ere To-Stavelser-Ord hos Lapperne, og (hvilket følger deraf) at næsten i alle Verba udgjor den tredie Person af Tempus Præsens (hvilken er Stammen til de andre) ikke mere end een Stavelse. Og dette er en væsentlig Egenkab, det Ungariske Sprog har for sig selv. Men var det mit Forsæt at afhandle alt dette udførlig, vilde nærværende Verk blive alt for vidtloftigt. Jeg vil derfor rette mig efter Lejligheden, og ende denne Afhandling, naar jeg først har anført nogle berømmelige Forfatteres Meninger, som allerede for mig have paaستاet, at det Ungariske og Lappiske Sprog havde Overeenstemmelse med hverandre. Thi saa seer Læseren, at hverken er min Sætning nu først opfundet, ikke heller et Hiernes Spind af mig allene. Og dette bliver et nyt Bevtis, som tjener til at bestyrke dens Sandhed.

Sidste S.

Alt Ungarernes og Lappernes Sprog er det samme, bestyrkes af nogle berømte Forfatteres Mening.

Omendstiont jeg, da jeg var kommen tilbage fra Finnmarken, tilstod med den Beskedenhed, som jeg burde, at jeg ikke (hvilket Røgtet havde udsprede) havde forstaaet Lapperne tale, saa bekiendte jeg dog tillige, at det Ungariske og Lappiske Folkeslags Sprog var eet og det samme, men at det ikke kunde bevises uden ved et Skrift, især for dem, som ikke forstode begge Folkeslags Sprog. De fleste Lærde raadte mig da, at forfærdige saadant et Skrift, men at jeg og skulde være i Stand dertil, gjorde de mig mange Løfter om at være mig behjelpelige i at anskaffe mig de hertil fornødne Bøger. Men fordi de viste sig ligesaa hurtige i at holde deres Ord, som i at love det, blev jeg i kort Tiid forsynet i Mængde ikke allene med Lappiske, men endogsaa med Finniske, Esthiske og Ungariske Grammatiker og Ordbøger. Foruden disse fik jeg nogle berømmelige Forfatteres Verker, hvori omendstiont de ikke bevise, at det Ungariske Sprog kommer overeens med det Finniske og Lappiske, saa sigte de det dog saa tydelig, at jeg ikke heri kan tilegne mig Æren af en nye Opfindelse, men nok maaskee af at have gjort Tingene vis og bevtislig. I hvordanne dette end er, vil jeg indbefatte disses Meninger i denne S, og tillige antegne de Mænds Navne, som jeg har at takke for at jeg har saaet disse Skrifter, som kom mig saa veit til pas til

mit Forhavende. Og dette har jeg gjort af den Aarsag allene, for at give dem et offentlig Beviis paa min Taknemmelighed.

Iblant disse maae jeg nævne først Hans Høy-Gravelige Excellence af TZOCC, Geheime-Raad i det Geheime Conseil, og Præsæs i dette Kongelige Videnskabernes Selskab. Thi foruden at jeg har ham at takke for Leems Grammatik og Nomenclator, saa har han ogsaa laant mig en liden Afhandling af Sonnen Ole Rudbeck, som fører denne Titul: Specimen Ufus Lingvæ Gothicæ, og er udkommen i Upsal Aar 1717. Deri Sid. 77. retter denne Hr. Forfatter Vottron, som siger: At det Esthiske og Lettiske Sprog ere Dialekter af det Finniske, men at det Ungarske er aldeles forskjelligt fra alle Europæiske. Han taler saaledes: "Jeg tør næsten sige at denne berømmelige " Mand ikke tilbørlig har undersøgt det Ungarske Sprog, og sammenlignet det " med det Finniske, da jeg har befundet det Ungarske og Finniske Sprog at " være hinanden saa nær beslægtede, at man med Rette kan kalde dem Fors " vandte. For at lægge dette tydeligere for Dagen, har jeg her villet opregne " nogle Ord, som forekomme i daglig Tale, og folgelig ere mindre Forandring " underkastede, og lettere have kunnet bevares, hvoraf man kan see det Un " gariske Sprogs Overeenstemmelse med det Finniske. Disse ere: "

Det Danste.	Finniske.	Ungarske.	Danste.	Finniske.	Ungarske.
Skve.	Pilwi.	Felhö.	Nat.	Yö.	Ej.
En liden Skve.	Suma.	Homály.	Lys.	Walkæus.	Világ.
Regn.	Sade.	Estö.	Aften.	Etho.	Estve.
Fis.	Jææ.	Jég.	Hoved.	Pææ.	Fö.
Kiimfrost.	Hærme.	Harmat.	Hjerne.	Aju.	A'gyvelö.
Vinter.	Tolwi.	Tél.	Mund.	Suu.	Száj.
Sider.	Ohauxet.	Vakszem.	Fisf.	Cala.	Hal.
Gummene.	Ikenæ.	Iny.	Vand.	Vezi.	Viz.
Strube.	Curcku.	Torok.	Bælte.	Wye.	öv.
Masse.	Nisca.	Nyak.	Læs.	Lucku.	Lakat.
Haand.	Kæfi.	Kéz.	Steen.	Kiwi.	Kö.
Hierde.	Sydan.	Sziv.	Kul.	Syfi.	Szen.
Bug.	Vatza.	Has.	Troe.	Ufco.	Hit.

Det Danske.	Sinniske.	Ungarste.	Danske.	Sinniske.	Ungarste.
Skulder.	Olca.	Váll.	Kniv.	Væzi.	Kés.
Åxel.	Cainalon.	Honallya.	Kiis.	Vitza.	Veszszö.
Skindebeen	Saari.	Szár.	Brønd.	Caiwo.	Kút.
Blod.	Veri.	Vér.	Horn.	Sarwi.	Szarv.
Galde.	Soppi.	Epe.	Piil.	Nuoli.	Nyil.
Lunge.	Tædyt.	Tüdü.	Gronspæt.	Kærki.	Harkály.
Lever.	Maxa.	Máj.	Evale.	Pæskinen.	Fetske.
Graad.	Kyne.	Köny.	Spurre.	Warpui.	Veréb.
Horelse.	Cuulemi.	Hallás.	Krage.	Wares.	Szarka.
Haar.	Huix.	Haj.	Luus.	Tæi.	Tető.
Levende.	Elævenin	Eleveny.	Gnid.	Saiware.	Sark.
Liv.	Eleme.	E'let.	Gen.	Yxi.	Egy.
Dyr.	Elein.	A'llat.	So.	Caxi.	Kettö.
Død.	Cuolema.	Halál.	Forste Begyn-	Alcu.	Elci.
Tiid.	Aica.	üdü.	delse.		
Vind. ⁹	Tuuli.	Szél.	Blad.	Lethi.	Levél.
Soort Rug.	Ruis.	Ros.	Roed.	Juuri.	Gyöker.
Byg.	Ohra.	A' rpa.	Træ.	Puu.	Fa.
Smør.	Woi.	Vaj.	Morgen tilig.	Aamu.	Hajnal.
Æg.	Muna.	Mony.	Barf.	Tuohi.	Hej.
Hængsel.	Sarææ.	Sark.	Dør.	Owi. uxi.	Ajtó.
Kyndig.	Tietos.	Tudós.	Mose.	Suuu.	Tó.
Sagtmodighed.	Hiliaifus.	Szelidség.	Piletræ.	Paju.	Füzfa.
Øy.	Waras.	Orv.	Bov.	Lapa.	Lapitzka.
Swigerfader.	Appi.	Ipa.	Ret.	Ockio.	Igaz.
Swigerste.	Noppi.	Nap.	Kroget.	Væææ.	Hörgas.
Swiger søn.	Vævy.	Vö.	Toffel.	Toffeli.	Tzipelő.
Sonnefone.	Minia.	Meny.	Skade.	Haracka.	Szarka.
Forældreløs.	Orwoi.	Arva.	Træ:Orm.	Toucka.	Szu.

Det Danske.	Finniske.	Ungarske.	Danske.	Finniske.	Ungarske.
Ret.	Ockeus.	Szokás.	Hul.	Lauku.	Lyuk.
Bidie.	Virzaus.	Veszszö.	Jidstød.	Totto.	Tüz.

Saavidt Rudbeck. Og omendskiont han paa dette Stød sammensligner det Ungarske med det Finniske, saa siger han dog ogsaa dette Sid. 83. at det Finniske kommer overeens med det Lappiske, og anfører Schæffer at være af samme Mening. Det er altsaa aabenbar, at alle disse Sprog ligne hverandre. Men fordi de Ungarske Ord, hvilke han af Mangel paa en bedre Ordbook har taget af Megisser og Calepinus, vare skrevne meget urigtigt, har jeg retted, hvad Fejl der var begaaet i Skrivningen.

Hr. J. R. E. skriver meget smukkere i denne Materie. Han har for kort Tid siden 1769. udgivet i Upsal sit Glossarium Suio-Gothicum, hvilket Bæk Hr. Conference-Raad LUDORFF har været saa god at laane mig. I For-talen hertil taler denne Forfatter saaledes om det Finniske og Lappiske Sprog: " Til Slutning skulde jeg tale noget om det Finniske Sprog, og dettes nær " Forvandre, det Lappiske." Derpaa viser han, at dette Finniske Sprog er langt ældre, end det Gothiske, eftersom dette sidste er først indbragt i disse Lande af Odin; Men Finnerne og Lapperne holder han for at have været de Nordiske Rigers første Beboere, og af Hunnisk Oprindelse. " Thi, siger han, jeg me- " ner ikke at man paa anden Maade kan giøre Rede for, hvorfra den fiendes " lige Liighed er kommen, som man mærker imellem det Ungarske og Finniske " Sprog, og som er saa stor, at det er berettet mig fra en sikker Haand, at i " den Krig, vi nyelig førte i Tydskland, kunde nogle Finniske Soldater, som " vare bragte over til Ungarn, inden meget kort Tid tale med Landets Ind- " vaanere. Baron Leibnitz har allerede for mig mærket denne Overeenstem- " melse, og efter ham Egenolph med flere, men især har Hr. Johannes " Velin, forferdiget en skion Fortegnelse paa Finnisk-Ungarske Ord, en Mand " der forhen var en Ziir for Akademiet i Ubo, og fortiente en bedre Skiebne. " Han sankede nemlig af Molnars Ungarske Lexicon dem sammen, som han mær- " kede havde Liighed med de Finniske, og disse fylde mange Sider. Jeg vil " anføre denne liden Prøve."

Det Ungarſke.	Danſke.	Sinniſke.
Alá.	Neden for.	Alla.
Alább.	Nedrigere.	Alambi.
Aláhajtás.	Nedkaſtelse.	Alaheito.
Aláyetem,	Nedkaſter.	Alasveti.
Aláhajtom.	Den ſamme.	Alasheitam.
Apa.	Fader.	Appi. Svigerfader.
Apaſtam.	Jeg udtorrer.	Paifta. Jeg ſtegtorrer.
Artza.	Unſigt.	Ortza. Pande.
A' rva.	Forældreløs.	Orva.
Bab.	Bonne.	Papu.
Béres.	Lepesvend.	Berhe.
Bötke.	Erind Noed.	Putki.
Tzipó.	Laar.	Sypi.
Dugo.	Stoppelse.	Tucko.
Ebrén.	Harvaagen.	Heræn.
Darabos.	Skarp.	Tereve.
E'lek.	Jeg lever.	Elle.
E'jeli.	Som horer til Matten.	Eilæn.
Elvetem.	Jeg kaſter bort.	Edesveta.
E'nekes.	En Sanger.	Ænikes.
Evés.	Wde.	Evæs.
E'j.	Nat.	Yó.
E'jeli.	Som hor til Nat.	Yöl.
Ez.	Han.	Itze.
Falu.	Landsbye.	Fala.
Fel.	Opad.	Pæxl.
Fél.	Det halve.	Puoli.
Félek.	Jeg frygter.	Peikæ.

Det Ungarske.	Danske.	Finniske.
Félig eleveny.	Halv levende.	Puoli eleve.
Fertö.	En Søe.	Virtæ, en Flod.
Fö.	Et Hoved.	Pæ.
Föld.	Jord.	Peldo, en Ager. o. s. v.

" Af anførte (fortsætter samme Forfatter) tænker jeg det er klart nok, at
 " disse Landskaber, uagter de have saa mange andre Folkeslag, og saa mange
 " Slags fremmede Sprog imellem sig, samt have været adskilte i saa mange
 " hundrede Aar, have ikke desto mindre saa meget tilfælles i Sproget? — —
 " Thi det gaaer ikke med Ord, som med Paddehatte, at de fødes i Slæng, og
 " af sig selv."

Jeg tilstaaer ogsaa, at jeg er Etats-Raad von **TENNER** meget forbunden, i det han ved at laane mig mange Finniske og Lappiske Bøger har skaffet mig ypperlig Hielp til at udarbejde mit Beviis-Skrift. Iblant disse Bøger var der en Beskrivelse over det Russiske Keysersdom, trykt i Stockholm Aar 1730. udgivet paa Tydsk af Hr. **Strahlenberg**. Denne Forfatter leverer os en ret smuk Overensstemmelse imellem disse nordlige Folkeslags Sprog. Men Side 32. af dette hans Verk taler han saaledes: "Man maa vide, at der i den nordlige
 " og østlige Deel af Europa og Asien findes fornemmeligen Sex Folkeslag, som
 " dog i Europa alle tilsammentagne gaae under det Navn Tartarer, nemlig i
 " Europa ere de Norduiner, Scheremisser, Permekker og Botyaker, og i
 " Asien de derhen hørende Boguliger, Ostiaker og Barabingiske Folk, som
 " tillige med Finnerne, Lapperne, Estherne, de Ungarske Sletter og saa over-
 " blevne Piewer eller Liser i Curland alle tilsammen have i Begyndelsen ud-
 " gjort eet Folk, og i gamle Dage have hørt til de saa kaldte Hunner eller Un-
 " ner, som dog ingen Tartarer ere." I Sproggenes Harmonie-Tabel erin-
 " drer han igjen, at alle disse Sex Folk henhøre i sig selv til det Ungarske og Fin-
 " niske Folkeslag, og ligne disse i Sproget. Og for at vise dette, sammenligner
 han mange Ord af disse Sex Folk med de Ungarske og Finniske. Jeg vil lade
 mig noye med allene at udskrive her de Ungarske og Finniske, som han har
 anført.

De Danste.	Ungarste.	Sinniste.
Een.	Egy.	Yx.
Do.	Kettő.	Kax.
Tre.	Három.	Kolm.
Fire.	Négy.	Nellye.
Fem.	ött.	Vys.
Sex.	Hat.	Kuhs.
Syv.	Hét.	Zeitzeme.
Otte.	Nyoltz.	Káhexen.
Ni.	Kilentz.	Ydhexen.
Ti.	Tiz.	Kymmene.
Gud.	Isten.	Jumala.
Fader.	Atys.	Aja.
Moder.	Anyá.	Aiti.
Id.	Tűz.	Tuli.
Band.	Viz.	Vefi.
Jord.	Mező.	Ma.
Vind.	Szél.	Tuli.
Oye.	Szem.	Silme.
Tunge.	Nyelv.	Kyeli.
Liv.	E'let.	Eleme.
Haand.	Kéz.	Käfi.
Fod.	Láb.	Jalka.
Smør.	Vaj.	Woi.
Hoved.	Fő.	Pææ.
Tæ.	Fa.	Pu.
Hals.	Nyak.	Niska.
Haar.	Haj.	Hiux.
Mund.	Száj.	Sui.
Hierte.	Szív.	Sidan.

De Danske.	Ungarske.	Sinniske.
Fiff.	Hal.	Kalat.
Luus.	Tetö.	Tai.
Nat.	Ej.	Je.
Dag.	Nap.	Bejwa.
Steen.	Kö.	Kiwi.
Vill.	Nyil.	Nuoli.
Hane.	Kakas.	Kuko.
Hul.	Lyuk.	Luola.
Eg.	Mony.	Muna.
Blod.	Vér.	Veri.
Bagt.	Warta.	Wartiat.
Vinter.	Tél.	Tolvi.
Horn.	Szarv.	Szarwi.

Men fordi disse tre Mænds Skrifter, som jeg har opregnet, nemlig Rudbeck, Ihre og Strahlenberg findes næsten allene i store Bogsamlinger, saa har jeg ogsaa villet anføre Büsching, hvis Jordskribelse snart er i alles Hænder. Men han, naar han handler om Finland, og Finlænderne, saa siger han reent ud, at deres Sprog er allene i Dialekten forskielligt fra det Esthiske, og kommer overeens med Lappernes og Ungarernes.

Foruden Büsching maae jeg nævne **SEZJONING**. Denne Danske Skribent fortæller i hans lærde Afhandling om de Nordiske Folkes Oprindelse, som han gav ud paa Dansk Aar 1769. i Sturningen af Cap. 1. nogle Meninger om det Ungarske Riges Oprindelse, og derefter sætter han neden i en Note: Paa Grund heraf har endeel anseet Finner og Ungarer for at være af fælles Herkomst. Men fordi han samme Sted henviser til Hr. Woldikes Afhandling om det Ungarske Sprogs Overeenstemmelse med det Gronlandske, saa har jeg meent, jeg burde sige Læseren, at Hr. Woldike ingenlunde har paastaet nogen saadan Overeenstemmelse. Jeg har havt Afhandlingen selv til Raans af Hr. Christian **ZORREBOW**, Etats-Raad, og Astronom ved dette Universitet (og hvis store Høflighed og Venfjabs Prover jeg altid med Taknemmelighed skal erindre). Skriften fører denne Titul:

Om

Om det Grønlandſke Sprogs Oprindelse, og dets Uliighed med andre Sprog. Ikke heller drifter Forfatteren deraf sig til, at uddrage af de ſaa Ting, ſom Grønlanderne have tilfælles med Ungarerne, denne Stuning: At deres Sprog nogentid har været eet og det ſamme. Desuden har jeg med Flid igiennemleſt ſaavel den Grammatik, ſom det Grønlandſke Lexicon, Hr. Povel **ESKDE**, Profeſſor i det Grønlandſke Sprog, har udgivet, og befundet, at det Ungariſke Sprog er gandske og aldeles forſkielligt fra det Grønlandſke.

Ligeſom denne min Afhandling ſkulde til Bogtrykkeren, gav Hr. Conference-Raad **SUZM** mig et nyt Beviis paa ſit Venſkab, ved at ſende mig et lidet Skrift, ſom gandske nyelig er udkommet i Göttingen i dette ſamme Aar 1770. nemlig *Fiſcheri Quæſtiones Petropolitanae*. Heri taler Forfatteren ſaaledes: "Men Scytherne, og jeg kalder dem egentlig med dette Navn, ſom tale Scythiſk, men diſſe tale Scythiſk: Eſtherne, Finnerne, Lapperne, Syranerne, Vermierne, Morduinerne, Eſeremiſſerne, Boterne, Bogulerne o. ſ. v. " Alle diſſe have eet Sprog ſammen, hvori Dialekterne vel giøre nogen Forſkiellighed, men dog ikke ſtorre, end at man jo letteligen kan kiende, at de alleſammen have een og den ſamme Moder." Derpaa leverer han en harmoniſk Tabel paa de Ord, diſſe Folk bruge, og viſer, at de ere Ungariſke. Alle diſſe ſeer man han har taget af *Strallenberg*; Men den Giſning, Siſter ytrer om Ungvernes (Ungarernes) Oprindelse, ſtaaer mig ikke an. Hr. P. **SELL** ſkal viſe os en ſandfærdigere Mening, naar han ſaaer meddeelt den lærde Berden ſit Verk, det Lærde Tog kaldet. Dette har jeg noget vel ſidig overſendt Bogtrykkeren, for at indrykke helſt paa dette Stæd.

Heraf tænker jeg da, at det er klart, at min Sætning ikke er ſaa nye, at man ikke allerede tilforn har kundet læſe den hos andre. Men eſterſom den ikke var tilſtrækkelig beviist, har den ikke nok gjort de Lærde opmærkſomme. Om Hr. P. **Georgius PRAX**, ſom har ſkrevet *Aar-Røniker* for Ungarn, har fæſtet nogen Troe til det, hine have ſagt, ſkal jeg ikke kunne ſige for nærværende Tid. Ikke heller veed jeg, hvad tænker Pater Jeſuiten Hr. **Stephanus KAPRITAJ**, en Mand, ſom er meget vel beſøben i de Ungariſke lærde Sager, er af. Viſt er det, at de øvrige Ungariſke Skribenter, hvoriblant Præſten til de ſaa kaldte Gudelige Skoler, **Innocentius DESEKCIUS**, udmærker ſig baade ved ſin Lærdom og Dyd, ſom og **BELJUS**, der er Forfatter til en meget ſmuk Beſkrivelse over adſkillige Stæder i Ungarn, ſamt **Tymon**, **Hevenyeſſius**, **Ocrokotiſius**, **Turotzius**, **Iſtvánſius**, **Bonfinius**, o. ſ. v.

732 **Beviis, at Ungarernes og Lappernes Sprog er det samme.**

tale (det jeg veed) ikke eet Ord om Finnerne og Lapperne. Jeg vil allene anføre **MOLNARS** Ord, fordi de ere fulde af Redelighed og Oprigtighed. Efterat denne Mand havde udbredet sit Modersmaals Være ved sit ypperlige **Lexicon Latino-Græco-Ungaricum**, skrev han en Ungarisk Grammatik, som er udfkommen i Hanov, og som jeg aldrig havde seet, førend Hr. Justice-Raad de **LANGEVELER** meddeelte mig den med mange andre mig meget nyttige Smaae-Skrifter. I Fortalen til denne Grammatik skriver Forfatteren saaledes: "Spørger nogen mig ad, til hvilket Sprog man skal henføre det Un-
" garskes Oprindelse, eller med hvilke det er beslagtet, vil jeg bekiende, at jeg
" ikke veed det. Thi jeg seer, at de, som i disse Tider udgive Polyglottiske Sam-
" linger, og henføre ethvert Sprog til sin Stamme og Classe, driste sig aldrig
" til at bestemme noget med Visshed om det Ungariske. Det er en afgjort Sand-
" hed, at dette vort Sprog staaer i ingen Forbindelse med de Europæiske. Men
" om der i de Scythiske Egne af Asien ere nogle Folk endnu, som tale vort
" Hunniske Sprog, det veed jeg slet intet." Saaledes taler Molnár, som dog var en Ungar! Men herefter tænker jeg, mine Landsmænd skulle skrive anderledes herom.

Imidlertid dersom det berømmelige Kongelige Videnskabernes Selskab værdiger gunstigen at optage og bedømme dette mit Beviis-skrift, (og dette Bifald maae jeg ansee for en meget vigtig Sag) saa har jeg, hvad mig selv angaaer, Narisag til høyligen at glæde mig. Men den store Nytte, som den Lærde Verden, Historien især, vil høste deraf, er allene at tilskrive Hr. Pater **Maximilian HELL**. HAN har af egen Drift ført mig med sig til de Finmarkiske Kyster. HAN var den første, der raadede mig til at give mig i Færd med denne Undersøgning. HAN opmuntrede mig til at fortsætte den, da jeg havde begyndt. HAN har skaffed mig Roelighed, gaaet mig til Haande med sine Raad, og ved den Ansæelse, Han stod i, udrettet, at jeg har kunnet fuldføre den. I saa mange Henseende er dette Værk HAN'S. Og Han skal aldrig aflade tillige med mig at anraabe GUD, at han for det almindelige Bestes Skyld, til Regenternes Glæde, og for hans Gudsdommelige Navns Være, længe vil bevare alle disse Folkeslag, og giøre dem gudsfrygtige, lykkelige og blomstrende.

